

je), nauka, rozum i prawa człowieka. W czasie sprawy Dreyfusa, ustaw wyjątkowych w Niemczech, pogromów w Rosji, wojny rosyjsko-japońskiej i pierwszej rewolucji, wojny bałkańskiej, lewica i prawica dały się łatwo rozpoznawać. Lewica była dalszym ciągiem Oświecenia. Wojna 1914 roku zrujnowała, obok innych rzeczy, dawny porządek pojęciowy. Po pierwsze, »internacjonalizm klasy robotniczej« okazał się w znacznej części papierową fikcją i w ciągu pierwszych dni wojny został niemal zmieciony przez narodowe namiętności. Po wtóre, w wyniku wojny dawny lewicowy i socjalistyczny słownik został niemal zmopolizowany przez nowy twór, czy też wybryk historii – azjatycki socjalizm leninowsko-stalinowski. Lewica nie-komunistyczna przetrwała, oczywiście, lecz chorowała na dwuznaczności trudno uleczalne. Byli w jej szeregach ludzie, którzy bez obawy i bez wstydu mówili prawdę o Nowym Postępowym Ustroju – było ich wszelako niewiele, a znaczna część wołała milczeć: toż tam w Rosji rządzi, nie nieomylna zapewne, ale »lewica« przecie”.

Przekształcenia pokoleniowe, przemiany społeczne i polityczne, przesunięcia na skali ważności problemów społecznych, wreszcie charakter i skutki wojny światowej wyłączyły poza nawias znaczną część środowisk zainteresowanych Multatulim, a ograniczając ich polityczne i społeczne znaczenie, pozbawiły je kulturalnego wpływu. Tak jak z powodu pilniejszych, bardziej naglących problemów stracił na impecie atak artystycznej bohemy na mieszczaństwo, tak zmniejszała się też poniekąd aktualność twórczości takich pisarzy jak Multatuli.

Ilustracja bibliograficzna przebiegu recepcji polskiej

Psychologia zaznajamiania się z obcymi kulturami jest w ogóle bardzo ciekawą rzeczą; widzimy często w obcej kulturze to, czego nam najbardziej brak w naszej własnej, czujemy dobrodziejstwa, nie czujemy ograniczeń. Przychodzi ona do nas jako świat gotowych już wartości, świat, w którym psychika nasza może swobodnie wyszukiwać te tony, których najbardziej potrzeba jej w życiu.

Stanisław Brzozowski

W niniejszej bibliografii ilustrujemy przebieg polskiej recepcji Multatulego. Dotychczas jedynie w dwóch publikacjach można było znaleźć informacje bibliograficzne dotyczące polskiej recepcji. Obie wymieniały je niejako na marginesie, gdyż prezentacja przekładów Multatulego na obce języki nie należała do ich zasadniczych zadań. Pierwsza – *Multatuli-literatuur. Lijst der geschriften van en over Eduard Douwes Dekker* (Mare 1948) – obejmuje zasadniczą falę polskiej recepcji i zawiera niestety kilka poważnych błędów i dyskwalifikujących luk. Autor popełnił je zresztą również w odniesieniu do innych obszarów językowych. (Najważniejsze z nich to nieuwzględnienie książkowego przekładu *Idei 448* I. Zielińskiej (1907), pominięcie tłumaczenia *Listów miłosnych* Allora (1914), wreszcie umieszczenie *Wyboru pism* M. Posner-Garfeinowej nie w dziale antologii, lecz w dziale tłumaczeń *Woutertje Pieterse* (chyba ze względu na zbieżność inicjałów), nie ma także wzmianki o jakimkolwiek polskim artykule o Multatulim). Druga pozycja – *Multatuli-literatuur 1948-1977* (Plank 1987) – odnosząca się już do późniejszego okresu również nie jest wolna od nieścisłości.

Bibliografia obejmuje przekłady utworów Multatulego lub ich fragmentów, jakie ukazały się drukiem w języku polskim bądź to w formie pozycji książkowych, bądź w ramach antologii, bądź też w czasopismach.

Bibliografia składa się z czterech części.

W części A wymieniamy przekłady, które ukazały się w formie książkowej. W przypadku wersji (lub opracowań) tego samego przekładu *Maksa Havelaara*,

różnych pod względem objętości oraz filologicznej i artystycznej adekwatności, wszystkie odrębne wznowienia zostały ujęte osobno. W tej części bibliografii przedstawiamy również przekłady utworów lub ich fragmentów, jakie ukazały się w różnych antologiach. Do wydań z lat 1901-1907 dołączamy również wykaz najważniejszych bibliotek krajowych, w których znajdują się opisane pozycje.

W części B ukazujemy przekłady Multatulego w periodykach.

W części C wymieniamy listy Eduarda Douwes Dekkera dostępne w przekładzie polskim. Ponieważ są to tylko fragmenty wybranych listów, postanowiliśmy zaznaczyć to posilując się skróconym cytatem: kropki w nawiasie kwadratowym oznaczają te urywki polskiego przekładu, które w naszym – z konieczności skrótowym – przytoczeniu zostały pominięte.

W części D wymieniamy artykuły, recenzje, krytyczne wzmianki i noty o pisarzu holenderskim. Przy czym określenia „artykuł”, „recenzja”, „wzmianka”, „nota” odzwierciedlają zarówno charakter omówienia, jak i objętość materiału.

W części E przedstawiamy wzmianki o Multatulim w encyklopediach i kompendiach literatury.

Podany opis bibliograficzny nie uwzględnia formatu książki czy pisma, stron nadliczbowych i z rzymską numeracją oraz dodatków graficznych.

Wszystkie przekłady oraz dane bibliograficzne znane są nam z autopsji (z wyjątkiem przekładów B-12–B-15). Odpowiednich roczników i numerów „Nowego Słowa Polskiego” i „Nowego Głosu Polskiego” – dwóch wydawanych w 1902 roku we Lwowie efemeryd, poniekąd mutacji „Słowa Polskiego” – nie ma w bibliotekach na terenie Polski. Uniemożliwia to naoczne potwierdzenie uzyskanych danych o zamieszczonych tam przekładach. Kwerenda bibliograficzna w Wiedniu, dokąd powinny były trafić egzemplarze obowiązkowe pism, przyniosła wynik negatywny. Natomiast odpowiednie numery pism znajdujące się w Bibliotece Uniwersyteckiej we Lwowie nie zostały nam udostępnione z przyczyn od nas niezależnych.

Większość przekładów udało się zidentyfikować. Podajemy wtedy ich źródło, tj. tytuł utworu oryginalnego, który przełożono, lub skąd zaczerpnięto odpowiedni urywek. Uznaliśmy za celowe podawanie tytułów fragmentów i urywków nawet w przypadkach, gdy nie pochodzą one od Multatulego (nadane zostały niejednokrotnie przez wdowę po pisarzu Mimi Douwes Dekker-Hamminck Schepel w przygotowanym pod jej pieczę wyborze i opublikowanym pod pseudonimem „Heloïze” lub pochodziły od tłumaczy niemieckich, głównie Wilhelma Spohra). Tytuły te na tyle weszły do literatury i utrwaliły się, że odwoływanie się do nich jest w pełni uzasadnione. Czasem polski tytuł niedwuznacznie sugeruje język, z którego przekładano (na ogół niemiecki), i autora obcojęzycznego przekładu. Kiedy bezspornie ustaliliśmy język, z jakiego dokonano tłumaczenia, podajemy również i tę informację. Jeśli wystąpiły trudności z identyfikacją tekstów (dotyczy to głównie niektórych aforystycznych wypowiedzi rozsianych w siedmiotomowych *Ideeën*), zaznaczyliśmy ów fakt symbolem „xxx”. W przypadku kilku tu-

maczeń nie udało się ustalić nazwiska ich autora czy to w związku z trudnościami w rozwiązaniu pseudonimu, czy też ze względu na anonimową publikację.

Wykaz skrótów zastosowanych w bibliografii:

BJ	– Biblioteka Jagiellońska
BKUL	– Biblioteka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
BN	– Biblioteka Narodowa
BUAM	– Biblioteka Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza
BUMCS	– Biblioteka Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej
BUW	– Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego
BUWr	– Biblioteka Uniwersytetu Wrocławskiego
BZNI0	– Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich

Część A. Przekłady książkowe

- A-1. *Multatuli. Osobistość jego i wybór pism*, tł. [z niem.] Maria Feldman, Warszawa 1901, Wyd. „Przeglądu Tygodniowego” [dodatek popularnonaukowy do „Przeglądu Tygodniowego”], ss. 167; [opracowanie na podstawie:] MULTATULI, *Auswahl aus seinen Werken in Übersetzung aus dem Holländischen, eingeleitet durch eine Charakteristik seines Lebens, seiner Persönlichkeit und seines Schaffens von Wilhelm Spohr*, Meisterromane der Weltliteratur, Bd. 38, Minden 1899, 1902², 1922³ [BN, BUW, BZNI0]:
1. *Multatuli i wybór pism. (Zarys życia i dzieł)* [SPOHR, *Multatuli. Charakteristik seiner Persönlichkeit, seines Lebens, seines Schaffens*; wstęp, zawiera fragmenty *Maxa Havelaara* oraz *Minnebrieven*, patrz D-3], s. 3-77.
 2. *Saidjah i Adinda* [HELOÏZE, *Saidjah*; SPOHR, *Saidjah und Adinda*; niderl.: *De geschiedenis van den Javaan Saidjah*; fragment powieści *Max Havelaar*], s. 78-107.
 3. *Prahistoria o autorytecie. (Z dzieł: „Listy miłosne”, 1861 r.)* [SPOHR, *Urgeschichte der Autorität*; niderl.: *Geschiedenissen van gezag* [historia 1, 4, 6, 8, 9, 10]; fragment utworu *Minnebrieven*], s. 108-119.
 4. *Chresos. (Z „Listów miłosnych”, 1861 r.)* [HELOÏZE, *Chresos*; SPOHR, *Chresos*; niderl.: *Tweede sprookje* [pierwsza część]; fragment utworu *Minnebrieven*], s. 119-122.
 5. *Areopag* [SPOHR, *Der Areopag*; niderl.: *Tweede sprookje* [druga część]; fragment utworu *Minnebrieven*], s. 122.
 6. *Rozmowa z Japończykami. (Urywek)* [SPOHR, *Gespräch mit Japanern*; niderl.: *Japanse gesprekken*, fragment utworu], s. 122-133.
 7. *Pod ziemią* [HELOÏZE, *Een grondvergadering*; niderl.: *Onder den grond*, fragment utworu *Miljoenstudiën*], s. 134-144.
 8. *Powiastrki, Bajki, Parabole, Idee* [SPOHR, *Märchen, Fabeln, Parabeln, Ideen*; zawiera:]
 – *O dobrej woli* I, II, III [HELOÏZE, *Van goeden-wille*; SPOHR, *Von gutem Willen*; niderl.: *Idee* 79-81], s. 145-147.
 – *Impresario* [HELOÏZE, *De Impresario*; SPOHR, *Der Impresario*; niderl.: *Eerste sprookje*, fragment utworu *Minnebrieven*], s. 147-149.
 – *Juris prudentia* [SPOHR, *Juris prudentia*; niderl.: *Onuitgegeven toneelspel*, fragment powieści *Max Havelaar*], s. 149-150.
 – *Moralność dźwięku* [HELOÏZE, *Klankmoraal*; SPOHR, *Klangmoral*; niderl.: *Idee* 374], s. 150-152.

- *Życie na wyżynach* I, II [HELOÏZE, *De vlinder* I. *Omlaag* II. *Omhoog*; SPOHR, *Höhenleben*; niderl.: Idee 261 (I), Idee 483 (II)], s. 152-154.
- *Brak obyczajów i nieobyczajność* [HELOÏZE, *Zedeloos en onzedig*; SPOHR, *Sittenlos und unsittlich*; niderl.: Idee 447], s. 154-155.
- *Jak się zaczęło* [HELOÏZE, *In den beginne*; SPOHR, *Wie es anfing*; niderl.: Idee 319], s. 155-158.
- *Plato i Thersytes* [SPOHR, *Plato und Thersites*; niderl.: Idee 1126], s. 158.
- *Nie wystarczy tylko wiedzieć* [SPOHR, *Wissen allein thut's freilich nichts*; niderl.: Idee 496], s. 158-159.
- *Sokrates* [SPOHR, *Sokrates*; niderl.: Idee 310], s. 159-161.
- *Teksty* [37 aforyzmów] [HELOÏZE, *Sprokkels*; SPOHR, *Texte*; niderl.: Idee 1, 2, 4, 1209a, xxx, 324, 57, xxx, 213, 256, 477-481, 235, 502, xxx, 523, 48, 507, 506, xxx, xxx, xxx, xxx, 245, xxx, 1104, 921, xxx, xxx, 87, xxx, 58, xxx, 59, 255, 61, 104], s. 161-167.
- A-2. *Wybór pism*, tł. [z niem.] Malwina Posner-Garfeinowa, Warszawa 1903, [wznowienie 1906], Księgarnia Naukowa, ss. 308; [opracowanie na podstawie:] MULTATULI, *Auswahl aus seinen Werken in Übersetzung aus dem Holländischen, eingeleitet durch eine Charakteristik seines Lebens, seiner Persönlichkeit und seines Schaffens von Wilhelm Spohr*, Meisterromane der Weltliteratur, Bd. 38, Minden 1899, 1902², 1922³ [BN, BUW, BJ, BZNIÖ, BUMCS]:
1. *Multatuli, jego życie i prace*:
– *Słowo wstępne*, s. 3-8.
– *Multatuli*, s. 9-33 [wstęp, patrz D-10, D-11].
 2. *Przemowa Havelaara do naczelników prowincji Lebak* [HELOÏZE, *Aanspraak aan de hoofden van Lebak*; niderl.: fragment powieści *Max Havelaar*], s. 37-46.
 3. *Batavus Droogstoppel i poglądy jego na poezję w ogóle oraz na powieściopisarstwo w szczególności*. (Z opowiadania „*Max Havelaar*”) [niderl.: fragment powieści *Max Havelaar*], s. 49-60.
 4. *Batavus Droogstoppel spotyka starego znajomego*. (Z opowiadania „*Max Havelaar*”) [niderl.: fragment powieści *Max Havelaar*], s. 63-76.
 5. *List i Rozmowa*. (Ze zbioru „*Listy miłosne*”) [niderl.: początek *Minnebrieven* do pierwszego listu *Aan Fancy*], s. 79-99.
 6. *Do Tiny*. (Z „*Listów Miłosnych*”) [niderl.: *Aan Tine*, siódmy list, fragment *Minnebrieven*], s. 103-106.
 7. *Do Fancy*. (Z „*Listów Miłosnych*”) [HELOÏZE, *Aan Fancy*; niderl.: *Aan Fancy*, pierwszy list, fragment *Minnebrieven*], s. 109-110.
 8. *Ewang. Mateusza XIX* [HELOÏZE, *Mattheus XIX*; SPOHR, *Matthaeus XIX*; niderl.: Idee 183 (druga część) patrz B-31], s. 113-118.
 9. *Bajka o kamieniarzu japońskim* [SPOHR, *Das Märchen vom japanischen Steinhauer*; niderl.: *De Japane steenhauer*, fragment powieści *Max Havelaar*], s. 121-124.
 10. *Do Fancy*. (Z „*Listów Miłosnych*”) [niderl.: *Aan Fancy*, trzeci list *U iets leren? Wat zal ik U leren?* wraz z 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10 *Historia o autorytecie*, fragment *Minnebrieven*, patrz B-25], s. 127-145.
 11. *Rozmowa z Japończykami (1862)* [SPOHR, *Gespräch mit Japanern*; niderl.: *Japane gespreken*], s. 149-174.
 12. *Saidjah i Adinda. Sielanka jawańska*. (Z opowiadania „*Max Havelaar*”) [HELOÏZE, *Saidjah*; SPOHR, *Saidjah und Adinda*; niderl.: fragment powieści *Max Havelaar*], s. 177-213.
 13. *Parabole*:
– *O dobrej woli* [HELOÏZE, *Van goeden-wille*; SPOHR, *Von gutem Willen*; niderl.: Idee 79-81], s. 217-220.
– *Impresario* [HELOÏZE, *De Impresario*; SPOHR, *Der Impresario*; niderl.: *Eerste sprookje, Minnebrieven*], s. 221-223.

- *Pygmeusz* [SPOHR, *Pygmaeus*; niderl.: Idee 107], s. 224-225.
- *Moralność dźwięków* [HELOÏZE, *Klankmoraal*; SPOHR, *Klangmoral*; niderl.: Idee 374], s. 226-228.
- *Sokrates* [SPOHR, *Sokrates*; niderl.: Idee 310], s. 229-231.
- *Nędzarka* [HELOÏZE, *Het Sprokkelvrouwtje*; SPOHR, *Die alte Reisigfrau*; niderl.: Idee 492], s. 232-233.
- *Życie na wyżynach* [HELOÏZE, *De vlinder*, I. *Omlaag*, II. *Omhoog*; SPOHR, *Höhenleben*; niderl.: Idee 261 (I), Idee 483 (II)], s. 234-237.
14. *Bajka*. (Z dzieła: „*Przygody Walterka*”) [niderl.: Idee 406-412, fragment czternastego rozdziału powieści *De Geschiedenis van Woutertje Pieterse*], s. 241-247.
15. *Przyjęcie u pani Petersenowej*. (Z dzieła: „*Przygody Walterka*”) [niderl.: Idee 391 (druga część) - 393, fragment dziesiątego rozdziału *De Geschiedenis van Woutertje Pieterse*, patrz A-10], s. 252-263.
16. *Rzeczna opowieść o ptakach*. (Z dzieła: „*Przygody Walterka*”) [HELOÏZE, *Ornis*; niderl.: Idee 438, fragment siedemnastego rozdziału *De Geschiedenis van Woutertje Pieterse*], s. 267-271.
17. *Mit i historia. Prawda i kłamstwo. Potrzeba miłości, pragnienie wiedzy – jako główne skłonności jednostki i ludzkości*. (Z dzieła: „*Przygody Walterka*”) [niderl.: Idee 513, fragment dwudziestego rozdziału *De Geschiedenis van Woutertje Pieterse*], s. 274-281.
18. *Walterek opowiada swojej towarzyszce Femke bajkę peruwiańską*. (Z dzieła: „*Przygody Walterka*”) [HELOÏZE, *Waarheid in legende*; SPOHR, *Der kleine Walther erzählt Femke ein peruanisches Märchen*; niderl.: Idee 518, fragment dwudziestego pierwszego rozdziału *De Geschiedenis van Woutertje Pieterse*], s. 286-308.
- A-3. *Maks Havelaar* [niderl.: *Max Havelaar of de koffiveilingen der Nederlandsche Handel-Maatschappij*], tł. [z niem.] Br.[onisława] Neufeldówna, Warszawa 1903, Biblioteka Dzieł Wyborowych nr 297, 298, t. 1: ss. 160, t. 2: ss. 159 [ze wstępem, patrz D-14; BN, BUW, BJ, BUMCS, BKUL, BUAM, BUWr, BZNIÖ].
- A-4. *Kto z was bez winy... Rzecz napisana i ogłoszona drukiem w formie listu otwartego w 1863 r. Następnie pomieszczona w książce „Myśli”, t. 2* [HELOÏZE, *Wie uwer zonder zonden is... (Aan eene uitgeworpene)*; SPOHR, *Wer unter euch ohne Sünde ist... (Entstanden und als Offener Brief herausgegeben 1863; später in Ideen, Band 2, aufgenommen)*; niderl.: Idee 448, tł. Izabela Zielińska, Warszawa 1907, Księgarnia Naukowa, Biblioteka Abolicjonistyczna nr 3, ss. 37 [BN, BUW, BKUL, BZNIÖ].
- A-5. *Maks Havelaar* [niderl.: *Max Havelaar*], tł. [z niem.] Br.[onisława] Neufeldówna, Warszawa 1949, Spółdzielnia Wydawniczo-Oświatowa „Czytelnik”, Biblioteka Romansów i Powieści nr 30, ss. 62 [ze wstępem oraz notatką, patrz D-25].
- A-6. *Maks Havelaar* [niderl.: *Max Havelaar*], tł. [z niem.] Bronisława Neufeldówna, oprac. Aleksander Wat, Warszawa 1949, „Książka i Wiedza”, ss. 214 [ze wstępem, patrz D-26].
- A-7. *Maks Havelaar* [niderl.: *Max Havelaar*], tł. [z niem.] Bronisława Neufeldówna, [adaptacja sceniczna Anna Miłska], Warszawa 1950, „Książka i Wiedza”, Centralna Rada Związków Zawodowych w Polsce. Biblioteczka Świetlicowa nr 49, ss. 49 [ze wstępem, patrz D-34; z uwagami inscenizacyjnymi w formie posłowania, patrz D-35].
- A-8. *Maks Havelaar* [niderl.: *Max Havelaar*], tł. [z niem.] Bronisława Neufeldówna, przedmowę napisał, słownictwo i realia indonezyjskie opracował Robert Stiller, Warszawa 1956, Państwowe Wydawnictwo „Iskry”, ss. 258 [ze wstępem, patrz D-40].
- A-9. *Z „Listów miłosnych”*, tł. [z niem.] Maria Zabojecka [właśc. Malwina z Posnerów Garfeinowa-Garska – pozycje: 1, 2, 3; Alfred Tom – pozycje: 4, 5, 6], [w:] *Wielka literatura powszechna*, pod red. S. Lama, t. 6, *Antologia* cz. 2, Warszawa 1933, Księgarnia Trzaski, Everta i Michalskiego, s. 513-515. [Przedruk w: *Panteon wielkich twórców poezji i prozy. Antologia lite-*

- ratury powszechnej, t. 2, Warszawa 1935, Księgarnia Trzaski, Everta i Michalskiego, s. 513-515].
1. *Do Fancy*, [HELOÏZE, *Aan Fancy*; niderl.: *Aan Fancy*, pierwszy list, fragment *Minnebrieven*].
 2. *Szóstka historia o autorytecie* [niderl.: fragment *Minnebrieven*]. Z „Idee”:
 3. *Pigmeusz*, [SPOHR, *Pygmaeus*; niderl.: Idee 107].
 4. *Definicja specjalności*, [HELOÏZE, *Bekrompen gezichtskaart*; SPOHR, *Beschränkter Gesichtskreis*; niderl.: fragment trzeciego rozdziału *Duizend en eenige hoofdstukken over specialiteit*].
 5. *Dobrotliwy Stwórca* [niderl.: Idee 345].
 6. *Platon i Tersytes*, [SPOHR, *Plato und Thersites*; niderl.: Idee 1126].
- A-10. *Przygody Walterka. Przyjęcie u Pani Petersenowej* [niderl.: Idee 391 (druga część), 393, fragment dziesiątego rozdziału *De Geschiedenis van Woutertje Pieterse*], tł. [z niem.] Malwina Rosner-Garfeinowa [powinno być: Posner], [w:] *Antologia literatury powszechnej*, pod red. L. Eustachiewicz, Warszawa 1973², Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, s. 85-90 [patrz A-2, 15].

Część B. Przekłady rozproszone

- B-1. *Życie na wyżynach* [HELOÏZE, *De vlinder*, I. *Omlaag*, II. *Omhoog*; SPOHR, *Höhenleben*; niderl.: Idee 261 (I), Idee 483 (II)], tł. anonimowe, „Przyjaciół Młodzieży. Pismo dla Starszej Młodzieży Szkolnej” (Lwów) 1900, nr 13-14, s. 17 [pod tytułem przekładu dopisek: „napisał po żuławsku Multatuli” (*sic!*)].
- B-2. *Legendy autorytetu* [SPOHR, *Urgeschichte der Autorität*; niderl.: *Geschiedenissen van gezag* (historia 9), fragmenty *Minnebrieven*], tł. anonimowe, „Krytyka. Miesięcznik Społeczno-Literacki” (Kraków) 1900, z. 8, s. 578-580 [z artykułem, patrz D-2].
- B-3. *Historie o autorytecie* [SPOHR, *Urgeschichte der Autorität*; niderl.: *Geschiedenissen van gezag* (historia 2 (cz. 2), 4, 6, 7), fragmenty utworu *Minnebrieven*], tł. Wiktor Tusza [właśc. Edmund Libański], „Naprzód. Organ Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej” (Kraków) 1901, nr 143, s. 1-3.
- B-4. *Aforyzmy* [niderl.: Idee 108, 1, xxx], tł. [z niem.] Dr. J.[ulian] B.[altazar] Marchlewski, „Prawda. Tygodnik Polityczny, Społeczny i Literacki” (Warszawa) 1901, nr 36, s. 440 [jako motto do artykułu, patrz D-7]. [Przedruk w: „Pamiętnik Literacki” 1953, z. 1, s. 289; S. SANDLER, *Julian Marchlewski o Multatulum*, Wrocław 1953, s. 8 [nadbitka]; „Życie Literackie” 1953, nr 7, s. 1; J. MARCHLEWSKI, *O sztuce. Artykuły, polemiki oraz listy*, Warszawa 1957, s. 218; *Polska Krytyka Literacka (1800-1918). Materiały*, t. 4, Warszawa 1959, s. 178; J. MARCHLEWSKI, *Ludzie, czasy, idee*, Warszawa 1973, s. 159].
- B-5. *Z dzieł Multatuli (Douwes-Dekker). Opowieści o powadze* [SPOHR, *Urgeschichte der Autorität*; niderl.: *Geschiedenissen van gezag* (historia 1, 4, 5, 6, 8, 9), fragmenty utworu *Minnebrieven*], tł. [z niem.] J.[ulian] B.[altazar] Marchlewski, „Prawda. Tygodnik Polityczny, Społeczny i Literacki” (Warszawa) 1901, nr 36, s. 434-436; nr 37, s. 446-447 [zaopatrzone w przypis: „spolszczone z przekładu niemieckiego, dokonanego przez Wilhelma Spohra”; z artykułem, patrz D-7]. [Przedruk w: „Pamiętnik Literacki” 1953, z. 1, s. 295-302; S. SANDLER, *Julian Marchlewski o Multatulum*, Wrocław 1953, s. 13-21, nadbitka].
- B-6. *Aforyzmy z dzieła pt. „Idee”* [niderl.: Idee 2, 57, 48, 507, 337, 346, 213, xxx, 425, 411, 345, 141, 142, 59, 104, xxx, 223, xxx], tł. [z niem.] J.[ulian] B.[altazar] Marchlewski, „Prawda. Tygodnik Polityczny, Społeczny i Literacki” (Warszawa) 1901, nr 37, s. 447-448 [z artykułem,

- patrz D-7]. [Przedruk w: „Pamiętnik Literacki” 1953, z. 1, s. 302-303; S. SANDLER, *Julian Marchlewski o Multatulum*, Wrocław 1953, s. 21-22, nadbitka, patrz B-38].
- B-7. *Saïdjah i Adinda. Sielanka. (Z powieści „Max Havelaar”)* [HELOÏZE, *Saïdjah*; SPOHR, *Saïdjah und Adinda*; niderl.: *De geschiedenis van den Javaan Saïdjah*, fragment powieści *Max Havelaar*], tł. Bertold Merwin, „Słowo Polskie” (Lwów) 1901, nr 453, s. 3; nr 455, s. 4; nr 457, s. 1, 2; nr 459, s. 1-3 [z artykułem, patrz D-9].
- B-8. *Multatuli. (Bajka)* [HELOÏZE, *De Impresario*; SPOHR, *Der Impresario*; niderl.: *Eerste sprookje*, fragment utworu *Minnebrieven*], tł. anonimowe, „Słowo Polskie” (Lwów) 1902, nr 112, s. 4.
- B-9. *Listy Fancy do Maksa. Urywek z „Listów miłosnych”* [niderl.: pierwszy list *Van Fancy* [bez „P.S.”], fragment utworu *Minnebrieven*], tł. M.W. [?], „Słowo Polskie” (Lwów) 1902, nr 146, s. 4.
- B-10. *Aforyzmy* [osiem aforyzmów z różnych źródeł], tł. anonimowe, „Słowo Polskie” (Lwów) 1902, nr 156, s. 5.
- B-11. *Bajki. I. Jak się zaczęło. II. Brak obyczajów i nieobyczajność* [HELOÏZE, *In den beginne*; SPOHR, *Wie es anfing*; niderl.: Idee 319; HELOÏZE, *Zedeloos en onzedig*; SPOHR, *Sittenlos und unsittlich*; niderl.: Idee 447], tł. [z niem.] Maria Feldman, „Naprzód. Organ Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej” (Kraków) 1902, nr 74, s. 1.
- B-12. *Mały Walterek z „Zabrukany Papierkiem” w amsterdamskiej dzielnicy żydowskiej* [HELOÏZE, *De Amsterdamse Jodenbuurt*; niderl.: fragment *De Geschiedenis van Woutertje Pieterse*], „Nowe Słowo Polskie” (Lwów) 1902, nr 3, 5 [publikacja nie sprawdzona przez autora niniejszej monografii, tytuł znajduje się w bibliotece lwowskiej, sygn. Gi-649].
- B-13. *Rozmowa z Japończykami* [SPOHR, *Gespräch mit Japanern*; niderl.: *Japanse gesprekken*], „Nowe Słowo Polskie” (Lwów) 1902 (dod. 75) [publikacja nie sprawdzona przez autora niniejszej monografii, tytuł znajduje się w bibliotece lwowskiej, sygn. Gi-649].
- B-14. *Historie stare jak świat* [najprawdopodobniej fragmenty *Geschiedenissen van gezag*, utworu *Minnebrieven*], „Nowe Słowo Polskie” (Lwów) 1902, nr 26, 29 [publikacja nie sprawdzona przez autora niniejszej monografii, tytuł znajduje się w bibliotece lwowskiej, sygn. Gi-649].
- B-15. „Nowy Głos Polski” (Lwów) 1902, nr 146 [publikacja nie sprawdzona przez autora niniejszej monografii, tytuł znajduje się w bibliotece lwowskiej, sygn. Gi-664].
- B-16. *Autobiografia Multatulego* [fragment listów do Taco de Beera z 8 czerwca 1881 oraz 15 czerwca 1881 dotyczących biografii Multatulego], tł. anonimowe, „Prawda. Tygodnik Polityczny, Społeczny i Literacki” (Warszawa) 1904, nr 24, s. 287 [z powołaniem się na publikację fragmentów listów *Multatuliana. Verspreide en onuitgegeven stukken medegeedeeld door Dr. A. S. Kok. Met een bibliografisch overzicht der geschriften van Multatuli door Louis S. Petit*, Baarn 1903, s. 103-108].
- B-17. *Przypowieści. Prophylaxis, Ornis, Pozbawiony obyczajów a nieobyczajny, Lacrymax* [niderl.: Idee 209; HELOÏZE, *Ornis*; niderl.: Idee 438, fragment siedemnastego rozdziału *De Geschiedenis van Woutertje Pieterse*; HELOÏZE, *Zedeloos en onzedig*; SPOHR, *Sittenlos und unsittlich*; niderl.: Idee 447], tł. Tadeusz Radwański, „Głos. Tygodnik Naukowo-Literacki, Społeczny i Polityczny” (Warszawa) 1905, nr 27, s. 410-411.
- B-18. *Z kobiecego brewiarza. I. Córka, II. Obyczaj-nieobyczaj* [SPOHR, *Urgeschichte der Autorität*; niderl.: *Geschiedenissen van gezag* (historia 8), fragment *Minnebrieven*; HELOÏZE, *Zedeloos en onzedig*; SPOHR, *Sittenlos und unsittlich*; niderl.: Idee 447], tł. m g [Marian Gawalewicz], „Bluszcz. Pismo Tygodniowe Ilustrowane dla Kobiet” (Warszawa) 1905, nr 45-46, s. 528-529.
- B-19. *Dziewięć opowieści o władzy* [SPOHR, *Urgeschichte der Autorität*; niderl.: *Geschiedenissen van gezag* (historia 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9)], tł. W.[itold] Bunikiewicz, „Nasz Kraj. Tygodnik Ilustrowany” (Lwów) 1906, t. 2, z. 2, 3, s. 25-27 [z artykułem, patrz D-20].

- B-20. *Impresario* [HELOÏZE, *De Impresario*; SPOHR, *Der Impresario*; niderl.: *Eerste sprookje*, fragment utworu *Minnebrieven*], tł. anonimowe, „Przegląd Polityczny, Społeczny i Literacki” (Lwów) 1907, nr 165, s. 2.
- B-21. *Bajka o japońskim kamieniarzu* [SPOHR, *Das Märchen vom japanischen Steinhauer*; niderl.: *De Japanse steenhouwer*, fragment powieści *Max Havelaar*], tł. anonimowe, „Przegląd Polityczny, Społeczny i Literacki” (Lwów) 1907, nr 168, s. 2.
- B-22. *Moralność dźwięków. Życie na wyżynach* [HELOÏZE, *Klankmoraal*; SPOHR, *Klangmoral*; niderl.: Idee 374; HELOÏZE, *De vlinder I. Omlaag II. Omhoog*; SPOHR, *Höhenleben*; niderl.: Idee 261], tł. anonimowe, „Wiedza. Tygodnik Polityczno-Społeczny, Popularno-Naukowy i Literacki” (Wilno) 1907, t. 2, nr 50, s. 605-608 [z notatką, patrz D-21].
- B-23. *Z opowiadań o autorytecie* [SPOHR, *Urgeschichte der Autorität*; niderl.: *Geschiedenissen van gezag* (historia 1), fragment utworu *Minnebrieven*], tł. anonimowe, „Wiedza. Tygodnik Polityczno-Społeczny, Popularno-Naukowy i Literacki” (Wilno) 1908, t. 1, nr 9, s. 283-284.
- B-24. *Ornis. (Parabola)* [HELOÏZE, *Ornis*; niderl.: Idee 438, fragment siedemnastego rozdziału *De Geschiedenis van Woutertje Pieterse*], tł. Cz.[esław] Kędzierski, „Goniec Wileński Polityczny, Społeczny i Literacki” (Wilno) 1908, nr 213, s. 2.
- B-25. *Historia o autorytecie* [SPOHR, *Urgeschichte der Autorität*; niderl.: *Geschiedenissen van gezag* (historia 8), fragment utworu *Minnebrieven*], tł. anonimowe [M. Posner-Garfeinowa, patrz A-2, 10], „Metalowiec. Organ Związku Metalowców w Austrii” (Kraków) 1909, nr 5, s. 1, 2.
- B-26. *Impresario* [HELOÏZE, *De Impresario*; SPOHR, *Der Impresario*; niderl.: *Eerste sprookje*, fragment utworu *Minnebrieven*], tł. anonimowe, „Nowe Życie. Tygodnik Społeczno-Polityczny, Popularno-Naukowy i Literacki” (Wilno) 1911, t. 2, nr 33, s. 219.
- B-27. *Bajka japońska* [SPOHR, *Das Märchen vom japanischen Steinhauer*; niderl.: *De Japanse steenhouwer*, fragment powieści *Max Havelaar*], tł. anonimowe, „Nowe Życie. Tygodnik Społeczno-Polityczny, Popularno-Naukowy i Literacki” (Wilno) 1911, t. 2, nr 34, s. 251-252.
- B-28. *Nieobyczaj i niemoralność* [HELOÏZE, *Zedeloos en onzedig*; SPOHR, *Sittenlos und unsittlich*; niderl.: Idee 447], tł. anonimowe, „Nowe Życie. Tygodnik Społeczno-Polityczny, Popularno-Naukowy i Literacki” (Wilno) 1911, t. 2, nr 36, s. 317.
- B-29. *Listy miłosne* [niderl. obszernie fragmenty utworu *Minnebrieven*], tł. Allor [?], „Skarbnica Polska. Ilustrowany Tygodnik Arcydzieł Literackich” (Lwów) 1914, seria IV, nr 46, ss. 19 [z notatką, patrz D-22].
- B-30. *Ze zbioru „Listy miłosne”* [niderl. fragmenty utworu *Minnebrieven*]:
 – od *Koop, publiek, koop! O, ge zult kopen do Publiek, ik veracht u met grote innigheid.*
 – od *U iets leren? Wat zal ik u leren? Ik weet niets! do Een kind gehoorzaam! Gezag!*
 – [SPOHR, *Urgeschichte der Autorität*; niderl.: *Geschiedenissen van gezag* (historia 1, 2 (cz. 2), 4)], tł. anonimowe, „Ilustrowany Kurier Codzienny” (Kraków) 1916, nr 215, s. 8, 9.
- B-31. *Ewangelia* [HELOÏZE, *Mattheus XIX*; SPOHR, *Matthaeus XIX*; niderl.: Idee 183 (cz. 2)], tł. anonimowe [M. Posner-Garfeinowa, patrz A-2, 8], „Nowy Świat. The Polish Morning World” (New York) 1923, nr 313, s. 12.
- B-32. *Japoński kamieniarz* [SPOHR, *Das Märchen vom japanischen Steinhauer*; niderl.: *De Japanse steenhouwer*, fragment powieści *Max Havelaar*], tł. Z.[uzanna] Rabska, „Młodzież Polskiego Czerwonego Krzyża” (Warszawa) 1928, nr 53, s. 6-7.
- B-33. *Raj na Jawie: Saidjah i Adinda. Nowy bawół ratuje Saidjaha od śmierci, w Batawii, Powrót* [HELOÏZE, *Saidjah*; SPOHR, *Saidjah und Adinda*; niderl.: *De geschiedenis van den Javaan Saidjah*, fragment powieści *Max Havelaar*], tł. [z niem.] Bronisława Neufeldówna [patrz A-3, A-6], „Prawo Człowieka. Organ Ligii do Walki z Rasizmem” (Warszawa) 1948, nr 4, s. 1-34 [z notatką, patrz D-24].

- B-34. *Saidjah i Adinda. W Batawii. Powrót* [HELOÏZE, *Saidjah*; SPOHR, *Saidjah und Adinda*; niderl.: *De geschiedenis van den Javaan Saidjah*, fragment powieści *Max Havelaar*], tł. [z niem.] Bronisława Neufeldówna [patrz A-3, A-6], „W naszej świetlicy” (Warszawa) 1949 [numer marcowy], s. 54-60.
- B-35. *Zwycięstwo „dobroczyńców”* [HELOÏZE, *Saidjah*; SPOHR, *Saidjah und Adinda*; niderl.: *De geschiedenis van den Javaan Saidjah*, fragment powieści *Max Havelaar*], tł. [z niem.] Bronisława Neufeldówna [patrz A-3, A-6], „Gazeta Robotnicza” (Wrocław) 1949, nr 208, s. 4-5 [z artykułem, patrz D-29].
- B-36. *Maks Havelaar* [HELOÏZE, *Saidjah*; SPOHR, *Saidjah und Adinda*; niderl.: *De geschiedenis van den Javaan Saidjah*, fragment powieści *Max Havelaar*], tł. [z niem.] Bronisława Neufeldówna [patrz A-3, A-6], „Trybuna Wolności. Tygodnik Polityczno-Społeczny” (Warszawa) 1950, nr 4, s. 9 [z artykułem, patrz D-32].
- B-37. *Idee* [niderl. trzydzieści trzy aforyzmy, fragmenty z utworu *Idee*], tł. [z niderl.] Jerzy Koch, „Sigma. Magazyn Problemowo-Informacyjny Politechniki Wrocławskiej” (Wrocław) 1984, nr 3, s. 28-29 [z notatką, patrz D-46].
- B-38. *Idee*:
 – [niderl.: siedemdziesiąt pięć aforyzmów z różnych źródeł], tł. [z niderl.] Jerzy Koch.
 – [trzydzieści aforyzmów z różnych źródeł], tł. [z niem.] Julian Marchlewski [sprawdził z oryginałem i poprawił Jerzy Koch, patrz B-6].
 – [dziesięć aforyzmów z różnych źródeł], tł. [z niem.] Maria Feldmanowa [sprawdził z oryginałem i poprawił Jerzy Koch, patrz A-1, 8], „Pismo Literacko-Artystyczne” (Kraków) 1987, nr 1, s. 99-107 [z artykułem, patrz D-47].

Część C. Listy Eduarda Douwes Dekkera

- C-1. Dr. B. Merwin (wyd.), *Listy miłosne sławnych ludzi*, Lwów-Poznań 1922, Wydawnictwo Polskie, s. 108-109 [z notatką, D-23; fragmenty ośmiu prywatnych listów Eduarda Douwes Dekkera]:
 – Do Tiny:
 1. Buitenzorg 2 X 1845, Buitenzorg 3 X 1845, Gontong [Gintong] 7 X 1845, Poerwakarta 8, 9, 10 X 1845. Niderl.: 2-11 X 1845 [Multatuli, *Volledige werken*, t. 8, s. 465-468]: „Met uwen hartelijken brief [...] na mijne aankomst ginder voort te zetten”. „Uwen brief heb ik van buiten geleerd [...] en vrolijk te zijn”. „Ik weet niet bepaald wat mij drukt [...] mijne kinderdomen geen dementi gaven”. „En dan die verfoeilijke afgunst [...] die levenswijsheid zoude mij gek maken”.
 2. Antwerpja 29 VIII 1859. Niderl.: 29 VIII 1859 [Multatuli, *Volledige werken*, t. 10, s. 31]: „Ik ontving daar Uw brief [...] om U dat te doen weten”. „Antwoorden op uw brief kan ik nog niet. [...] dat ik uw goed moet zenden”. „Overigens morgen [...] uw goed zal ik zenden”. „Wat ik dan doen moet [...] begrijp ik ook niets”. „In Godsnaam! En dat noem je een uitkomst!”
 3. Bruksela 13 X 1859. Niderl.: 13 X 1859 [Multatuli, *Volledige werken*, t. 10, s. 73]: „Lieve hart mijn boek is af [...] Je weet niet wat er in dat boek zit”. „Je zult trillen bij het lezen, en anderen ook”. „Het is opgedragen aan [...] Ik ben zoo blij als een engel.”
 4. Bruksela 19 X 1859. Niderl.: 13 X 1859 [Multatuli, *Volledige werken*, t. 10, s. 81]: „Mijn boek zal en moet opgange maken [...] maar de opgaven zijn anders”. „Gloeiend, vlijmend scherp [...] Dat verzeker ik u.”
 5. Koblenca 30 VII 1866. Niderl.: 30 VII 1866 [Multatuli, *Volledige werken*, t. 11, s. 644-645]: „Lieve beste Tine. Ik heb je brief van verleden maandag”. „Maar je begrypt [...] En wien zal

ik vragen om wat hulp?" „Ik schryf nu god beter 't berichtjes [...] myn ideeën voor my te houden". „Het is een vreeslyke gedachte [...] En de kinderen!" „Geheel afgezonderd van de kinderen. Nu vraag ik je wat je reis naar Italië gebaat heeft?" „Ik heb bitter berouw dat ik je zoo heb laten begaan."

– Do Mimi Hamminck-Schepel:

6. Haga 4 VI 1862. Niderl.: 4 VI 1862 [Multatuli, *Volledige werken*, t. 10, s. 668-670]: „Mimi ik was ontsteld en gij ook! Nog ben ik het". „God, ik weet niet hoe ik schrijven moet". „O, geef mij verlof U te schrijven, aan U alleen!" „Ik heb je lief. En ik geef U niet op [...] om niets hoorje". „Dat voel je wel [...] O als die voilette!" „Daar was een heilig gevoel [...] en niet denkende aan derden". „Heb je mij lief, mimi? *Ik heb U lief*. Max."
7. Amsterdam 10 IX 1862. Niderl.: 10 IX 1862 [Multatuli, *Volledige werken*, t. 10, s. 686]: „Mijn kind, mijn lief [...] Ik kon niet eer schrijven". „Ik heb koorts [...] alleen 't meest pressante". „'t Meest pressante [...] 't is zoo!" „Is 't je mogelijk [...] en de mijne?" „Waarom schrijf je U? Mijn kind, mijn lief kind!"
8. 1863. Niderl.: 30 V 1863 [Multatuli, *Volledige werken*, t. 11, s. 145]: „beste Mimi! [...] dat uw Papa dit leest". „alleen dit te zeggen [...] van U laten horen". „Myne woning staat voor u [...] tegen vaderlyke tyrannie". „Ik groet je hartelyk. Douwes Dekker".

Część D. Artykuły, notatki, krytyczne wzmianki i noty

- D-1. KRASZEWSKI, Józef Ignacy, *Listy J.I. Kraszewskiego* [notatka], „Kłosy. Czasopismo Ilustrowane Tygodniowe" (Warszawa) 1876, nr 564, s. 255. [Przedruk w:] Z. MITZNER, *Kraszewski o Multatulim* [patrz D-39] oraz [w:] J. KOCH, *W stulecie śmierci Eduarda Douwes-Dekker* [patrz D-47].
- D-2. SĘP, Ign.[acy] [właśc. BASSLER, Ignacy], *Multatuli*. (Edward Douwes-Dekker). *Notatka bibliograficzna* [artykuł], „Krytyka. Miesięcznik Społeczno-Literacki" (Kraków) 1900, z. 8, s. 575-578 [z tłumaczeniem, patrz B-2].
- D-3. FELDMAN, Maria, *Multatuli i wybór z pism*. (*Zarys życia i dzieł*) [artykuł], [w:] *Multatuli. Osobistość jego i wybór z pism*, Warszawa 1901, s. 1-77 [patrz A-1; opracowanie na podstawie: MULTATULI, *Auswahl aus seinen Werken...*, Minden 1899, patrz A-1, zawiera fragmenty *Maksa Havelaara, Minnebrieven* oraz fragmenty listów E. Douwes Dekkera].
- D-4. JABLONOWSKI, Wł.[adysław], [bez tytułu, recenzja książki *Multatuli. Osobistość jego i wybór z pism*, Warszawa 1901, patrz A-1], „Książka. Miesięcznik Poświęcony Bibliografii Krytycznej" (Warszawa) 1901, nr 6, s. 222-223 [wydrukowane w alfabetycznie uporządkowanej rubryce *Historia i teoria literatury* pod nazwiskiem Spohr Wilhelm].
- D-5. POSNER-GARFEINOWA, Malwina, [bez tytułu, omówienie niemieckiego przekładu Wilhelma Spohra, *Die Abenteuer des kleinen Walther*, Minden 1901-1902], „Poradnik dla Czytających Książki" (Warszawa) 1901, nr 18, s. 16-18.
- D-6. NOWACZYŃSKI, Adolf, *Multatuli. Studium z literatury holenderskiej* [artykuł], „Tydzień" [dodatek literacki „Kuriera Lwowskiego"] (Lwów) 1901, nr 23, s. 177-179; nr 24, s. 187-189; nr 25, s. 196-197. [Przedruk w:] A. (Neuwert) NOWACZYŃSKI, *Studia i szkice*, Lwów-Warszawa 1901, s. 256-279.
- D-7. MARCHLEWSKI, Julian Baltazar, *Multatuli* [artykuł], „Prawda. Tygodnik Polityczny, Społeczny i Literacki" (Warszawa) 1901, nr 36, s. 440-441 [z tłumaczeniem, patrz B-4, B-5, B-6]. [Przedruk w:] „Pamiętnik Literacki" 1953, z. 1, s. 289-294; S. SANDLER, *Julian Marchlewski o Multatulim*, Wrocław 1953, s. 8-13 [nadbitka]; „Życie Literackie" 1953, nr 7, s. 1, 11; J. MAR-

CHLEWSKI, *O sztuce. Artykuły, polemiki oraz listy*, Warszawa 1957, s. 218-226; *Polska krytyka literacka (1800-1918). Materiały*, t. 4, Warszawa 1959, s. 179-182; J. MARCHLEWSKI, *Ludzie, czasy, idee*, Warszawa 1973, s. 159-165.

- D-8. WŁAST [właśc. KOMORNICKA, Maria], [bez tytułu, recenzja książki *Multatuli. Osobistość jego i wybór z pism*, Warszawa 1901, patrz A-1], „Chimera" (Warszawa) 1902, t. 5, z. 14, s. 351.
- D-9. B. M. [właśc. MERWIN, Bertold], *Multatuli* [artykuł], „Słowo Polskie" (Lwów) 1901, nr 451, s. 1-2 [z tłumaczeniem, patrz B-7]. [Przedruk D-20].
- D-10. oraz D-11. POSNER-GARFEINOWA, Malwina, *Multatuli, jego życie i prace* [zawiera: *Słowo wstępne* oraz *Multatuli*, artykuł], [w:] *Wybór pism*, Warszawa 1903, 1906², s. 3-8, 9-33 [patrz A-2; zaopatrzone w przypis: „Daty biograficzne czerpię ze Spohra i Mischkego"].
- D-12. JABLONOWSKI, Wł.[adysław], [bez tytułu, recenzja książki *Wybór pism*, Warszawa 1903, 1906², patrz A-2], „Książka. Miesięcznik Poświęcony Krytyce i Bibliografii Polskiej" (Warszawa) 1903, nr 6, s. 203.
- D-13. KWIECIŃSKI, Z. [właśc. LANGE, Antoni] [bez tytułu, w rubryce nowości literackie recenzja książki *Wybór pism*, Warszawa 1903, 1906², patrz A-2], „Wędrowiec. Pismo Tygodniowe Ilustrowane" (Warszawa) nr 14, s. 265.
- D-14. NEUFELDÓWNA, Br.[onisława], *Edward Douwes-Dekker* [notatka], [w:] *Maks Havelaar*, Warszawa 1903, s. 5-6 [patrz A-3].
- D-15. MAKOWSKI, W.[acław], [bez tytułu, recenzja książki *Maks Havelaar*, Warszawa 1903, patrz A-3], „Książka. Miesięcznik Poświęcony Krytyce i Bibliografii Polskiej" (Warszawa) 1903, nr 12, s. 463.
- D-16. MOURNER, Władysław [właśc. ZDZIECHOWSKI, Kazimierz], *Felieton. Multatuli* [artykuł], „Ogniwo. Tygodnik Naukowy, Społeczny, Literacki i Polityczny" (Warszawa) 1903, nr 16, s. 375-377.
- D-17. MATUSZEWSKI, Ignacy, *Ewolucja powieści egzotycznej i Wacław Sieroszewski* [fragment artykułu], [w:] *Twórczość i twórcy*, Warszawa 1904; ukazało się w 1903. [Przedruk w:] *Twórczość i twórcy*, Warszawa 1965, s. 184-186.
- D-18. ANONIM, *Autobiografia Multatulego* [artykuł], „Prawda. Tygodnik Polityczny, Społeczny i Literacki" (Warszawa) 1904, nr 24, s. 287 [zawiera m.in. fragment listów do Taco de Beera z 8 czerwca 1881 oraz 15 czerwca 1881, dotyczących autobiografii Multatulego, a opublikowanych [w:] *Multatuliana. Verspreide en onuitgegeven stukken medegeedeeld door Dr. A.S. Kok. Met een bibliografisch overzicht der geschriften van Multatuli door Louis S. Petit*, Baarn 1903, s. 103-108].
- D-19. WŁAST [właśc. KOMORNICKA, Maria], [bez tytułu, recenzja książki *Maks Havelaar*, Warszawa 1903, patrz A-3], „Chimera" (Warszawa) 1905, t. 9, z. 27, s. 508-509.
- D-20. B. M. [właśc. MERWIN, Bertold], *Multatuli. Próba charakterystyki* [artykuł], „Nasz Kraj. Tygodnik Ilustrowany" (Lwów) 1906, t. 2, z. 2, s. 24-25 [z tłumaczeniem, patrz B-19, skrócona wreszta artykułu D-9].
- D-21. ANONIM, [bez tytułu, notatka], „Wiedza. Tygodnik Polityczno-Społeczny, Popularno-Naukowy i Literacki" (Wilno) 1907, t. 2, nr 50, s. 605-608 [z tłumaczeniem, patrz B-22].
- D-22. ANONIM, *Multatuli* [omówienie], „Skarbnica Polska. Ilustrowany Tygodnik Arcydzieł Literackich" (Lwów) 1914, seria IV, nr 46, s. 2 [z tłumaczeniem, patrz B-29].
- D-23. ANONIM [MERWIN, Bertold], *Multatuli* [notatka], [w:] *Listy miłosne sławnych ludzi*, pod red. B. Merwina, Lwów-Poznań 1922, s. 108-109 [patrz C-1].
- D-24. Red.[akcja], [bez tytułu, notatka], „Prawo Człowieka. Organ Ligi do Walki z Rasizmem" (Warszawa) 1948, nr 4, s. 31 [z tłumaczeniem, B-33].

- D-25. ANONIM, *Multatuli. (Edward Dekker) (1820-1883) (sic!)* [notatka], [w:] *Maks Havelaar*, Biblioteka Romansów i Powieści nr 30, Warszawa 1949, s. 2 [patrz A-5].
- D-26. ANONIM [? WAT, Aleksander], *Od Wydawcy* [notatka], [w:] *Maks Havelaar*, Warszawa 1949, s. 5 [patrz A-6].
- D-27. BOBER, Jerzy, *Oskarżenie systemu kolonialnego* [artykuł w związku z ukazaniem się *Maksa Havelaara*, Warszawa 1949, patrz A-6], „Echo Tygodnia” [dodatek do „Gazety Krakowskiej”] (Kraków) 1949, nr 26, s. 5.
- D-28. KELERA, Józef, *Imperializm wczoraj i dziś* [artykuł w związku z ukazaniem się *Maksa Havelaara*, Warszawa 1949, patrz A-6], „Wiś. Tygodnik Społeczno-Polityczny” (Warszawa) 1949, nr 40, s. 4.
- D-29. DĘBICKI, Henryk, *Staroświecka powieść o wyzysku kolonialnym* [artykuł w związku z ukazaniem się *Maksa Havelaara*, Warszawa 1949, patrz A-6], „Gazeta Robotnicza” (Wrocław) 1949, nr 208, s. 4 [z tłumaczeniem, patrz B-35].
- D-30. ANONIM, *Multatuli i jego powieść „Maks Havelaar”* [broszura (sic!) w związku z ukazaniem się *Maksa Havelaara*, Warszawa 1949, patrz A-6], [w:] tegoż, *Multatuli i jego powieść „Maks Havelaar”*, Warszawa 1950, Wydawnictwo Popularno-Naukowe Wiedza Powszechna, „Dobra Książka. Informator dla Czytelników” nr 19, s. 14.
- D-31. ANONIM, [bez tytułu, recenzja książki *Maks Havelaar*, Warszawa 1949, patrz A-6], „Nowe Książki. Przegląd Nowości Wydawniczych” (Warszawa) 1950, nr 1, s. 14-15 [przedruk w:] „Przewodnik literacki i naukowy (Warszawa) 1949, marzec 1950, nr 4-6, s. 42; „Nowe Książki. Przegląd Nowości Wydawniczych” (Warszawa) 1950, nr 7-8, s. 35.
- D-32. DUDZIŃSKI, Bolesław, [bez tytułu, omówienie książki *Maks Havelaar*, Warszawa 1949, patrz A-6], „Trybuna Wolności. Tygodnik Polityczno-Społeczny” (Warszawa) 1950, nr 4, s. 9 [z tłumaczeniem, patrz B-36].
- D-33. WASILEWSKA, W.[anda], *Książka o wyzysku kolonialnym* [artykuł w związku z ukazaniem się *Maksa Havelaara*, Warszawa 1949, patrz A-6], „Po Prostu. Studenckie Czasopismo Społeczno-Literackie” (Warszawa) 1950, nr 6, s. 5.
- D-34. LAPTER, K., *Wstęp* [artykuł], [w:] *Maks Havelaar* [Adaptacja sceniczna], Warszawa 1950, s. 3-5 [patrz A-7].
- D-35. ANONIM [MILSKA, Anna], *Uwagi inscenizacyjne* [artykuł], [w:] *Maks Havelaar* [Adaptacja sceniczna], Warszawa 1950, s. 45-50 [patrz A-7].
- D-36. ANONIM, [bez tytułu, recenzja książki *Maks Havelaar*, adaptacja sceniczna, Warszawa 1950 [patrz A-7], „Nowe Książki. Przegląd Nowości Wydawniczych” (Warszawa) 1950, nr 7-8, s. 23.
- D-37. DUDZIŃSKI, Bolesław, *Wolność jest niepodzielna* [recenzja m.in. książki *Maks Havelaar*, Warszawa 1949, patrz A-6], „Wiś. Tygodnik Społeczno-Literacki” (Warszawa) 1952, nr 34, s. 6.
- D-38. SANDLER, Samuel, *Julian Marchlewski o Multatulum* [artykuł], „Pamiętnik Literacki” (Wrocław) 1953, z. 1, s. 284-289 [przedruk w:] S. SANDLER, *Julian Marchlewski o Multatulum*, Wrocław 1953 [nadbitka], s. 3-8, „Życie Literackie” (Warszawa) 1953, nr 7, s. 1.
- D-39. MITZNER, Zbigniew, *Kraszewski o Multatulum* [notatka], „Życie Literackie” (Warszawa) 1953, nr 10, s. 7 [patrz D-1, D-47].
- D-40. STILLER, Robert, *Tajemnicze słowo Multatuli* [artykuł], [w:] *Maks Havelaar*, Warszawa 1956, s. 5-12 [patrz A-8].
- D-41. ANONIM, [bez tytułu, recenzja książki *Maks Havelaar*, Warszawa 1956, patrz A-8], „Nowe Książki. Przegląd Nowości Wydawniczych” (Warszawa) 1956, nr 15, s. 475.

- D-42. KURYLUK, Jerzy, *W Indonezji przed stu laty* [recenzja książki *Maks Havelaar*, Warszawa 1956, patrz A-8], „Książka dla Ciebie” (Warszawa) 1956, nr 14, s. 21-22.
- D-43. ANONIM, [bez tytułu, recenzja książki *Maks Havelaar*, Warszawa 1956, patrz A-8], [w:] *Literatura Piękna 1956. Przewodnik bibliograficzny*, Warszawa 1958, s. 211.
- D-44. SPREU, Arwed, *Warstwy narracyjne i ich formalne określenie w powieści Multatulego pt. „Maks Havelaar”* [artykuł], „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Nauki Humanistyczno-Społeczne”, seria I, z. 56, Łódź 1968, s. 65-71.
- D-45. ROMEIN, Jan; ROMEIN, Anna, *Eduard Douwes Dekker (Multatuli). „Siewca wyszedł żeby siać”* [artykuł], tł. z franc. A.M. Komornicka, [w:] J. ROMEIN, A. ROMEIN, *Twórcy kultury holenderskiej* [fragmenty niderl.: *Erflaters van onze beschaving, 1938-1940*], Warszawa 1973, s. 248-273.
- D-46. KOCH, Jerzy, [bez tytułu, notatka], „Sigma. Magazyn Problemowo-Informacyjny Politechniki Wrocławskiej” (Wrocław) 1984, nr 3, s. 28 [patrz B-37].
- D-47. KOCH, Jerzy, *W stulecie śmierci Eduarda Douwes-Dekкера* [artykuł], „Pismo Literacko-Artystyczne” (Kraków) 1987, nr 1, s. 108-119 [z tłumaczeniem, patrz B-38; D-1].

Część E. Hasła i wzmianki o Multatulum w encyklopediach i kompendiach literatury

- SCHERR J., *Historia literatury powszechnej*, t. 2, Warszawa 1883, s. 566.
- Wielka encyklopedia powszechna ilustrowana*, t. 15, Warszawa 1895.
- Podręczna encyklopedia powszechna*, t. 2, Warszawa 1896.
- Encyklopedia powszechna* S. Orgelbranda, t. 4, Warszawa 1899³.
- Podręczna encyklopedia powszechna*, t. 5, Warszawa 1900.
- Encyklopedia powszechna* S. Orgelbranda, t. 10, Warszawa 1901³.
- Wielka encyklopedia powszechna ilustrowana*, t. 29, Warszawa 1902.
- GERMAN L., *Przegląd dziejów literatury powszechnej*, t. 4, Lwów 1904, s. 215.
- LANGE A., *Krótki zarys literatury powszechnej. T. 3. Literatura ludów germańskich. Uzupełnienia*, Warszawa 1908-1909, s. 102-103.
- Wielka encyklopedia powszechna ilustrowana*, t. 48, Warszawa 1912.
- Ilustrowana encyklopedia* Trzaski, Everta i Michalskiego, t. 1-2, Warszawa 1925-1938.
- Encyklopedia powszechna Ultima Thule*, t. 2, Warszawa 1928.
- Wielka ilustrowana encyklopedia powszechna Wydawnictwa „Gutenberg”*, t. 3 i 11, Kraków 1929-1938.
- Leksykon ilustrowany*, Warszawa 1931.
- Encyklopedia powszechna Ultima Thule*, t. 4, Warszawa 1931.
- PRINSEN ILZN J., *Literatura holenderska*, [w:] *Wielka literatura powszechna*, pod red. S. Lama, t. 3, Warszawa 1932, s. 701-702.
- Encyklopedia powszechna* Trzaski, Everta i Michalskiego, Warszawa 1933.
- LECHICKI Cz., *Przewodnik po beletrystyce*, Poznań 1935, s. 159-160.
- Świat i Życie. Zarys encyklopedyczny współczesnej wiedzy i kultury*, t. 3, Lwów-Warszawa 1935.
- Ilustrowana encyklopedia powszechna*, t. 1, Warszawa 1936.
- Nowoczesna encyklopedia ilustrowana*, t. 1, Warszawa 1937.
- Świat i Życie. Zarys encyklopedyczny współczesnej wiedzy i kultury*, t. 5, Lwów-Warszawa 1939.

23. *Podręczna encyklopedia powszechna PWN*, Paryż 1954.
24. *Mała encyklopedia powszechna PWN*, Warszawa 1954.
25. *Encyklopedia popularna PWN A-Z*, Warszawa 1962.
26. *Wielka encyklopedia powszechna PWN*, t. 4, Warszawa 1964; t. 7, Warszawa 1968.
27. *Mały słownik pisarzy świata*, Warszawa 1968, s. 364; Warszawa 1972².
28. *Leksykon PWN*, Warszawa 1972.
29. EUSTACHIEWICZ L., *Antologia literatury powszechnej*, Warszawa 1973², s. 84.
30. *Encyklopedia powszechna PWN*, t. 2, Warszawa 1974; t. 3, Warszawa 1975.
31. BALICKI J., BOGUĆKA M., *Historia Holandii*, Wrocław 1976, s. 350-357, 430.
32. STĘPIEŃ M., *Julian Marchlewski 1866-1925*, [w:] *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku. Seria V. Literatura okresu Młodej Polski*, t. 4, Kraków 1977, s. 372.
33. BAZYŁOW L., *Historia powszechna 1789-1918*, Warszawa 1981, s. 908-909.
34. *Encyklopedia popularna PWN*, Warszawa 1982.
35. RIJPMAN Jan Hendrik, *Literatura holenderska i flamandzka*, [w:] *Dzieje literatur europejskich*, pod red. W. Floryana, t. 2, cz. 1, Warszawa 1982, s. 263-264.
36. STĘPIEŃ M., *Rodowód. Studia nad socjalistyczną krytyką literacką w Polsce do roku 1918*, Kraków 1983, s. 257-258.
37. ŻURAWICKI L., *Holandia*, Warszawa 1983, s. 307.
38. ADAMIAK M., [fragment w:] *Szkice z literatury niderlandzkiej*, pod red. M. Szyrockiego, Wrocław 1983, s. 98-99.
39. *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1, Warszawa 1984, s. 360.
40. STĘPIEŃ M., *Polska lewica literacka*, Warszawa 1985, s. 102.
41. MORCINIĘC D. i N., *Historia literatury niderlandzkiej*, Wrocław 1985, s. 228-234.

Bibliografia literatury sekundarnej

- A-Z, 1961, *A-Z. Encyklopedia popularna PWN*, Warszawa.
- Album..., 1875, *Album studiosorum Academiae Lugdunio Batvae 1575-1875*, Hagae Comitum.
- ARCT M., 1937-1939, M. Arcta *Nowoczesna encyklopedia ilustrowana*, t. 1-2, Warszawa.
- Autobiografia...*, 1904, *Autobiografia Multatulego*, „Prawda. Tygodnik Polityczny, Społeczny i Literacki” nr 24, s. 287.
- B. M. [właśc. Bertold MERWIN], 1901, *Multatuli*, „Słowo Polskie” 1901, nr 451.
- B. M. [właśc. Bertold MERWIN], 1906, *Multatuli. Próba charakterystyki*, „Nasz Kraj. Tygodnik Ilustrowany”, t. 2, z. 2.
- BACHÓRZ J., 1986, *Pozytywista na rozdrożu*, [w:] J. Bujnicki, J. Maciejewski (red.). *Przełom antypozytywistyczny w polskiej świadomości kulturowej końca XIX wieku*, Wrocław.
- BACKVIS C., 1975, *Losy Erazma z Rotterdamu w Polsce*, [w:] *Szkice o kulturze staropolskiej*, wybór tekstów i oprac. A. Biernacki, przeł. z j. franc. M. Daszkiewicz, Warszawa.
- BARANOWSKI I., 1915, *Wsie holenderskie na ziemiach polskich*, „Przegląd Historyczny”, t. 19.
- BARYCZ H., 1970, *Barok*, [w:] *Historia nauki polskiej*, t. 2, Wrocław.
- BARYCZ H., 1971, *Humanista flamandzki w Polsce (Jan Stratius)*, [w:] tegoż. *Z epoki renesansu, reformacji i baroku*, Warszawa.
- BELCIKOWSKI A., 1888, *Dzisiejsza nasza poezja (I)*, „Życie” nr 1.
- BELZA W., 1882, *Antologia obca. Wybór najcenniejszych utworów poetów cudzoziemskich*, Lwów.
- BENEDYKTOWICZ L., 1905, *Rodowód secesji w malarstwie i rzeźbie, jej kwiaty i owoce na naszej grzędzie*, Kraków.
- BESEM [B. SZAPIRO], 1927, *Polska podziemna. Tadeusz Rechniewski. 1862-1916*, Warszawa.
- BILEK Z., KUKULSKA M., LOTH R., 1955, „Głos” 1886-1899, Wrocław.
- Biogramy...*, 1983, *Biogramy uczonych polskich*, t. 1, z. 1, Wrocław.
- BLOCK P.J., 1910, *Geschichte der Niederlanden*, Gotha.
- BOBROWNICKA M., 1959, *Recepcja Juliusza Zeyera wśród Młodej Polski*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczno-Literackie”, z. 3.
- BOBROWNICKA M., 1973, *Problematyka modernizmu w literaturach słowiańskich. (Postulaty badawcze)*, [w:] *Modernizm w literaturach słowiańskich. (Zachodnich i południowych)*, Wrocław.
- BÖLSCHKE W., 1930, *Friedrichshagen in der Literatur*, [w:] *Ausgewählte Werke*, Bd. 5, Leipzig.
- BOROWSKI A., 1970, *W sprawie powiązań literackich polsko-niderlandzkich w XVI-XVII wieku*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczno-Literackie”, z. 17.
- BOROWSKI A., 1975, *Bohater wypędzony. Z motywów baroku polsko-niderlandzkiego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczno-Literackie”, z. 33.
- BOROWSKI A., 1977, *Polska a Niderlandy. Związki i analogie kulturalne i literackie w dobie humanizmu, renesansu i baroku*, [w:] *Literatura staropolska w kontekście europejskim. (Związki*

- i analogie). *Materiały konferencji naukowej poświęconej zagadnieniom komparatystyki* (27-29 X 1975), Wrocław.
- BROCKHAUS, 1887, *Brockhaus' Konversations-Lexikon. Allgemeine deutsche Real-Enzyklopädie, vollständig umgearbeitete Aufl. in Bänden, Bd. 12*, Leipzig.
- BRYL A., 1964, *Kwestia narodowa w Królestwie Polskim w latach 1907-1910 na łamach czasopiisma „Wiedza”*, [w:] *Studia z dziejów myśli społecznej i kwestii robotniczej w XIX w.*, t. 1, Warszawa.
- BRZOZOWSKI S., 1903, *Sztuka i społeczeństwo*, „Głos” nr. 25, 28, 29, 31.
- BRZOZOWSKI S., 1903-a, *Filozofia czystego doświadczenia. Ryszard Avenarius*, „Głos” nr. 1-3.
- BRZOZOWSKI S., 1904, *Etyka filarów społecznych*, „Głos” nr. 4.
- BRZOZOWSKI S., 1907, *Antoni Czechow*, [w:] tegoż, *Kultura i życie. Zagadnienia sztuki i twórczości. W walce o światopogląd*, Lwów.
- BRZOZOWSKI S., 1910, *Legenda „Młodej Polski”*, Lwów.
- BRZOZOWSKI S., 1913, *Pamiętnik*, Lwów.
- BRZOZOWSKI S., 1988, *Wczesne prace krytyczne*, wstępem poprzedził A. Mencwel, Warszawa.
- BRZOZOWSKI S., 1988-a, *Humor i prawo. Wybrane studia krytyczne*, wybór, oprac. i wstęp T. Burek, Warszawa.
- BRZOZOWSKI S., patrz też: CZEPIEL A.
- BUNICKI T., MACIEJEWSKI J. (red.), 1986, *Przełom antypozytywistyczny w polskiej świadomości kulturowej końca XIX wieku*, Wrocław.
- BUJWID O., 1990, *Osamotnienie. Pamiętniki z lat 1932-1942*, przygotowali do druku, wstępem i przypisami opatrzyli D. i T. Jarośniński, Kraków.
- BULAT W., 1959, „Głos” *Jana Władysława Dawida 1900-1905*, „Z Pola Walki” nr. 1.
- BUREK T., 1971, *Lekcja rewolucji. (O znaczeniu rewolucji 1905 roku w procesie historycznoliterackim)*, [w:] *Literatura polska wobec rewolucji*, pod red. M. Janion, Warszawa.
- BUREK T., 1972, *1905, nie 1918*, [w:] *Problemy literatury polskiej*, seria I, Wrocław.
- BUREK T., 1988, *Dwa profile Brzozowskiego*, [w:] S. Brzozowski, *Humor i prawo. Wybrane studia krytyczne*, wybór, oprac. i wstęp T. Burek, Warszawa.
- BUSKEN Huet C., 1886, *Multatuli. (Eduard Douwes Dekker)*, [w:] *Litterarische fantasiën en kritieken XII*, Haarlem, s. 127-161.
- BUSZKO J., 1960, *Walka „Naprzodu” z cenzurą (1892-1914)*, „Zeszyty Prasoznawcze” nr. 5/6.
- BUSZKO J., 1961, *Polskie czasopiisma socjalistyczne w Galicji*, „Zeszyty Prasoznawcze” nr. 1/2.
- BUSZKO J., 1961-a, *Ruch socjalistyczny w Krakowie 1890-1914. Na tle ruchu robotniczego w zachodniej Galicji*, Kraków.
- BUTKIEWICZ T., MŁYNARSKI Z., b.r.w., *Zarys historii prasy polskiej [1864-1918]*, cz. 2, z. 1.
- BYCZKOWSKA Z., 1981, *Popularyzacja książek beletrystycznych w czasopiismach ludowych Królestwa Polskiego w latach 1866-1898*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej”, z. 18.
- CHLEBOWICZ A.B., 1835-1840, *Encyklopedia powszechna zbiór wiadomości najpotrzebniejszych dla wszystkich stanów*, t. 1-4 [A-CZY] (A.E. i K.T. Glücksberg), Wilno-Warszawa.
- CHMIELOWSKI P., 1902, „Pogląd na Świat” R: 3, s. 375-377.
- CHMIELOWSKI P., GRABOWSKI E., 1895-1896, *Obraz literatury powszechnej w streszczeniach i przykładach*, t. 1-2, Warszawa.
- CHMIELOWSKI P., GRABOWSKI E. (red.), 1880-1898, *Dzieje literatury powszechnej z ilustracjami*, Warszawa.
- COETSEM F. van, 1988, *Loan Phonology and the Two Transfer Types in Language Contact*, Dordrecht.
- CYSEWSKI K., 1986, *Z zagadnień literaturoznawstwa polskiego doby pozytywizmu 1860-1914*, Słupsk.
- CZACHOWSKA J., LOTH R., 1981, *Przewodnik polonisty*, Wrocław.

- CZACHOWSKI K., 1892, *Literatura periodyczna i jej rozwój*, Kraków.
- CZACHOWSKI K., 1934, *Obraz współczesnej literatury polskiej*, t. 2, Lwów.
- CZAJKA H., 1963, *Recepcja literatury bułgarskiej w Polsce do pierwszej wojny światowej*, „Pamiętnik Słowiański”, t. 13.
- CZAPIKOWA B., 1979, *Między modernizmem a nadrealizmem. (Z problemów poetyki przełomu literackiego w Serbii)*, [w:] *Literatury słowiańskie w okresie awangardowego przełomu*, pod red. Z. Niedzieli, Wrocław.
- CZARNOWSKI S.J., 1892, *Literatura periodyczna i jej rozwój*, Kraków.
- CZEPIEL A. [właśc. S. BRZOZOWSKI], 1904, *Jean, qui rit, Jean qui pleure. Dwa oblicza p. Weyssenhoffa*, „Głos” nr. 34.
- DARASZ Z., 1979, *Z przemian światopoglądowych w literaturze słoweńskiej po modernie: Vodušek i Kosovel*, [w:] *Literatury słowiańskie w okresie awangardowego przełomu*, pod red. Z. Niedzieli, Wrocław.
- DARASZ Z., 1982, *Od moderny do ekspresjonizmu. Z przemian świadomości literackiej w Słowenii*, Wrocław.
- DASZYŃSKI I., 1957, *Pamiętniki*, t. 1, Warszawa.
- DĄBROWSKA M., 1935, *Czy piękno zobowiązuje?*, „Pion” nr. 36.
- DĄBROWSKA M., 1955, *Kilka myśli z powodu jednej książki*, „Nowa Kultura” nr. 18.
- DĄBROWSKA M., 1963, *Noce i dnie*, t. 4, Warszawa.
- DĄBROWSKA M., 1964, *Pisma rozproszone*, pierwsze wydanie książkowe pod redakcją i z przypisami E. Korzeniewskiej, t. 2, Kraków.
- DĄBRÓWKA A., 1984, *Toeval en principe in de praktijk van de vertaling. Nederlandse literatuur in Poolse vertaling*, „Ons Erfdeel” nr. 3.
- DESCARTES R., 1936-1963, *Correspondance...*, publiée par Ch. Adam et G. Milhaud, Paris.
- DĘBICKI W.M., 1886, *Bezwyznaniowość*, Warszawa.
- DIMITRUK K., 1980, *Literatura – społeczeństwo – przestrzeń. Przemiany układu kultury literackiej*, Wrocław.
- DOLEŻAN W., 1903, *Dzieje literatury powszechnej. Podręcznik do nauki szkolnej*, Kraków.
- DOLEŻAN W., 1909, *Dzieje literatury powszechnej. Podręcznik do nauki szkolnej*, Tarnów.
- DZIKI S., 1982, *Prasa polskiego ruchu robotniczego do roku 1948. (Przegląd dokumentacyjno-bibliograficzny)*, „Zeszyty Prasoznawcze” nr. 4.
- EP, 1973-1976, *Encyklopedia powszechna PWN*, t. 1-4, Warszawa.
- EUSTACHIEWICZ L., 1973, *Antologia literatury powszechnej*, Warszawa, wyd. 2.
- FAJANS R., 1935, *Wskreszone dzieło czasów. (Z podróży po Libii)*, Warszawa.
- FELDMAN W., 1905, *Krytyka literacka w Polsce*, Warszawa.
- FELDMAN W., 1905-a, *Piśmiennictwo polskie 1880-1914*, t. 2, Lwów.
- FELDMAN W., 1909, *Pro domo et pro arte. Polemika z powodu „Współczesnej literatury polskiej”*, Kraków.
- FELDMAN W., 1985, *Współczesna literatura polska 1864-1918*, t. 2, Kraków.
- FIK I., 1939, *Dwadzieścia lat literatury polskiej (1918-1939)*, Kraków.
- FLACH J., 1920, *Encyklopedia Krasickiego*, „Przewodnik Naukowy i Literacki” [dodatek miesięczny do „Gazety Lwowskiej”] (1920).
- FRANKE J., b.r.w., *Program literacki czasopiisma „Bluszcz” w latach 1865-1905*, maszynopis.
- FRANKOWSKA-TERLECKA M., 1984, *Skarbiec wiedzy Brunetta Latinięgo. Trzynastowieczna myśl encyklopedyczna jako wyraz tendencji do upowszechniania wiedzy*, Wrocław.
- FRYDE L., 1966, *Wybór pism krytycznych*, Warszawa.
- GACZEW G.D., 1964, *Uskorieńnoje razwitię literatury*, Moskwa.
- GAJKOWSKA C., 1981, *Polskie czasopiisma literackie i kulturalno-społeczne z lat 1864-1918 w trzydziestopięciolecu powojennym. Zarys informacyjno-bibliograficzny*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” R: 20, nr. 3.

- GARLICKA A., 1981, *Stan retrospektywnej bibliografii tytułów czasopism i bibliografii opracowań historyczno-prasowych*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” R: 20, nr 4.
 „Gazeta Polska”, 1906, „Gazeta Polska” nr 80.
 GEBERT B., 1959, *35 lat w USA. (Wspomnienia)*, „Z pola walki” nr 3.
 Gent..., 1985, *Gent en de Nederlands-Poolse culturele betrekkingen in de 16de eeuw*, [w:] *Poolse Culturele Dagen te Gent. Tentoonstellingen*, Gent.
 GERMAN L., 1901-1903, *Przegląd dziejów literatury powszechnej*, t. 1-4, Lwów.
 GIELZYŃSKI W., 1962, *Prasa warszawska 1661-1914*, Warszawa.
 GŁOSKOWSKI M., [1643-1648], *Geometria peregrinans*.
 GŁOWAŁA W., 1970, *Irzykowski o miejscu literatury w kulturze*, [w:] *Literatura i metodologia. Konferencje teoretycznoliterackie w Spale i w Ustroniu*, pod red. J. Trznadłowskiego, Wrocław.
 GŁOWAŁA W., 1985, *Młodopolska wyobraźnia metakrytyczna*, Acta Universitatis Wratislaviensis, nr 802, Wrocław.
 GŁOWIŃSKI M., 1969, *Powieść młodopolska. Studium z poetyki historycznej*, Wrocław.
 GOSTOMSKI W., 1898, *Historia literatury powszechnej w zarysie*, t. 1-2, Warszawa.
 GÓRSKI K., 1964, *Przegląd stanowisk metodologicznych w polskiej historii literatury do 1939 roku*, [w:] *Z historii i teorii literatury*, seria II, Wrocław.
 GRABOWSKI E., 1899, *Historia literatury powszechnej*, [w:] *Poradnik dla samouków. Część II. Nauki filologiczne. Nauki historyczne*, pod red. P. Chmielowskiego, L. Krzywickiego, A. Mahrburga, Warszawa.
 GRABOWSKI M., 1828, *Myśli o literaturze polskiej*, „Dziennik Warszawski” nr 36.
 GRABOWSKI T., 1907, *Metodyka historii literatury ze szczególnym uwzględnieniem historii literatury polskiej*, Kraków.
 GRABOWSKI T., 1910, *Polacy na Uniwersytecie Lejdejskim*, „Sprawozdania z Posiedzeń PAU XV”, nr 3.
 GRABSKA E., 1971, *Moderniści o sztuce*, Warszawa.
 GRZEGORCZYK P., 1932, *Literatura w encyklopediach*, „Rocznik Literacki 1932”.
 GRZEGORCZYK P., 1964, *Lew Tolstoj w Polsce*, Warszawa.
 GRZEGORCZYK P., 1967, *Index Lexicorum Poloniae. Bibliografia słowników polskich*, Warszawa.
 GRZYBOWSKI S., 1965, *Z dziejów popularyzacji nauki w czasach saskich: „Nowe Atemy” pierwsza polska encyklopedia powszechna*, „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej”, seria A, z. 7.
 „Gutenberg”, 1929-1938, *Wielka ilustrowana encyklopedia powszechna Wydawnictwa „Gutenberg”*, Kraków [1929-1933], t. 1-20, Warszawa [1937-1938], t. 21-22.
 HAGEMAN C., 1906, *Worte Multatuli's*, Minden.
 HAHN W., 1929, *Henryk Ibsen w Polsce. W setną rocznicę urodzin 1828-1928*, Lublin [odbitka z „Pamiętnika Lubelskiego” Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Lublinie, t. 1].
 HENDZEL W., 1976, *Zainteresowania krytycznoliterackie Marii Komornickiej*, „Sprawozdania Opolskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk”, Wydział II Języka i Literatury, seria B, 1974, Wrocław.
 HUIZINGA J., 1968, *Dutch Civilisation in the 17th Century and others Essays*. London-Glasgow.
 HUML I., 1978, *Polska sztuka stosowana XX wieku*, Warszawa.
 HUTNIKIEWICZ A., 1976, *Od czystej formy do literatury faktu. Główne teorie i programy literackie XX stulecia*, Warszawa.
 HUTNIKIEWICZ A., 1986, *Badania nad literaturą Młodej Polski*, [w:] *Rozwój wiedzy o literaturze polskiej po 1918 roku*, pod red. J. Maciejewskiego, Warszawa.
 INGLOT S., 1929, *Problem kolonizacji flamandzko-holenderskiej w Niemczech i Polsce*, „Kwartalnik Historyczny”, t. 1 (nr 4).
 IRZYKOWSKI K., 1913, *Czyn i słowo*, Lwów.
 JABLONOWSKI R., 1962, *Wspomnienia 1905-1928*, Warszawa.
 JABLONOWSKI W., 1901, [recenzja] „Książka. Miesięcznik Poświęcony Bibliografii Krytycznej” nr 6.

- JABLONOWSKI W., 1903, [recenzja] „Książka. Miesięcznik Poświęcony Bibliografii Krytycznej” nr 6.
 JACKSON A.B., 1960, *La Revue Blanche*, Paris.
 JAKÓBIEC M., 1950, *Literatura rosyjska wśród Polaków w okresie pozytywizmu*, Wrocław.
 JAWORSKI S., 1985, *Dialektyka okresu literackiego*, [w:] *Okresy literackie*, pod red. J. Majdy, Warszawa.
 KACZANOWSKA J., 1954, *Bibliografia prac Juliana Marchlewskiego*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Wydział II, nr 15, Łódź.
 KALABIŃSKI S., TYCH F., 1969, *Czwarte powstanie czy pierwsza rewolucja. Lata 1905-07 na ziemiach polskich*, Warszawa.
 KAPUŚCİK J., PODGÓRSKI W.J., 1983, *Granice i pogranicza. Próby podziału literatury polskiej na okresy. Antologia*, Warszawa.
 KASPRZAKOWA J., 1965, *Ideologia i polityka PPS-Lewicy w latach 1907-1914*, Warszawa.
 KADZIELA J., 1968, *Czasopisma literackie modernizmu*, [w:] *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku. Seria V. Literatura okresu Młodej Polski*, t. 1, Warszawa.
 KEILING J., 1970, *Kategoria narodu w badaniach literackich (na przykładzie I. Chrzanowskiego koncepcji romantycznej)*, [w:] *Literatura i metodologia. Konferencje teoretycznoliterackie w Spale i Ustroniu*, pod red. J. Trznadłowskiego, Wrocław.
 KELLES-KRAUZ K., 1984, *Listy*, t. 1 [1890-1897], t. 2 [1898-1905], Wrocław.
 KEMPF A., 1962, *O tłumaczeniach Justusa Lipsjusza w piśmiennictwie staropolskim*, „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej”, seria A.
 KIESZKOWSKI J., 1922, *Artyści w Europie wschodniej*, Lwów.
 KINDERMAN H., 1865, *Theatergeschichte Europas*, Bd. 7, Salzburg.
 KLIMASZEWSKA Z., 1990, *Nederlandse literatuur in het buitenland. Pools*, „De Gids” nr 6.
 KLIMOWICZ M., 1980, *Oświecenie*, Warszawa.
 KŁOSIŃSKA K., 1986, „Nerwowość” w literaturze naukowej końca XIX wieku, [w:] *Przełom antypozytywistyczny w polskiej świadomości kulturowej końca XIX wieku*, pod red. T. Bujnickiego, J. Maciejewskiego, Wrocław.
 KMIECİK Z., 1964, (oprac.) *Wydawnictwa periodyczne w Królestwie Polskim w latach 1868-1904*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” t. 4, z. 2.
 KMIECİK Z., 1971, *Zarys historii prasy polskiej w Królestwie Polskim w latach 1864-1904*, Warszawa, maszynopis powielony.
 KMIECİK Z., 1975, *Prasa robotnicza w rewolucji 1905-1907 roku*, „Przegląd Humanistyczny” R: 1, z. 7.
 KMIECİK Z., 1980, *Prasa polska w rewolucji 1905-1907*, Warszawa.
 KMIECİK Z., 1980-a, *Monografie czasopism przełomu XIX i XX w.*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” R: 19, nr 2.
 KMIECİK Z., 1989, *Prasa warszawska w latach 1886-1904*, Wrocław.
 KNEIP H., 1989, *Istota i znaczenie buntu modernistycznego w literaturach zachodniosłowiańskich i południowosłowiańskich*, „Przegląd Humanistyczny” R: 23, nr 11 i 12.
 KOCH J., 1984, *Sukno i papier. (Z dziejów stosunków Śląska z Niderlandami)*, „Opole” nr 8.
 KOCH J., 1993, *Książka niderlandzka w przekładzie polskim. Katalog wystawy w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Wrocław 12-28 maja 1993 – Het Nederlandse boek in Poolse vertaling. Catalogus van de tentoonstelling in de Bibliotheek van het Nationale Ossoliński-Instituut. Wrocław 12-28 mei 1993*, Kłodzko.
 KOCH J., 1993-a, „Nadzieja” Hermana Heijermansa na scenach polskich, referat wygłoszony na konferencji „Pięć wieków kontaktów Polski z Holandią”, Warszawa 29-30 maja 1989.
 KOCH J., 1994, „Op hoop van zegen” van H. Heijermans op het Poolse toneel, „Acta Universitatis Wratislaviensis No 1651. Handelingen Regionaal Colloquium Neerlandicum”, Wrocław.

- KOCH J., 1997, *Bonteku legt in Wrocław/Breslau an. Der deutschsprachige Raum als ein literarisch-kultureller Transithafen für die niederländische Kultur*, [w:] *Auf den Spuren der Niederländer zwischen Berlin und Warschau*, Berlin: Deutsch-Niederländische Gesellschaft.
- KOK A.S., 1903, *Multatuliana. Verspreide en om uitgegeven stukken medegedeeld door Dr A.S. Kok. Met een bibliografisch overzicht der geschriften van Muyltati door Louis S. Petit*, Baar.
- KOLBUSZEWSKI J., 1987, *Oswajanie modernizmu. O poetyce powieści popularnych lat 1896-1905*, [w:] *W kręgu historii i teorii literatury. Księga ku czci Profesora Jana Trznadłowskiiego*, pod red. B. Zakrzewskiego, A. Bazana, Wrocław.
- KOLENBERG J., 1971, *La fortune de Multatuli en France (1850-1901)*, „Les Lettres romanes”, t. 25, nr 1.
- KOLENBERG J., 1971-a, *Multatuli in Frankrijk*, „Ons Erfdeel” nr 3, jrg. 14.
- KOLAKOWSKI L., 1990, *Z lewa z prawa*, „Gazeta Wyborcza” 18 lipca 1990.
- KOMORNICKA A., 1964, *Maria Komornicka w swych listach i mojej pamięci*, „Archiwum Literackie”, t. 8, *Miscellanea literackie z pogranicza XIX i XX wieku*, Wrocław.
- KOMORNICKA M., 1900, *Sprostowanie i wyznanie*, [w:] *Co myśli i czego chce nowe pokolenie?*, „Głos” nr 25.
- KORCZAK J., 1978, *Pamiętnik*, [w:] tegoż, *Wybór pism*, t. 4, Warszawa, s. 299-378.
- KORTENHORST J.J., OVERSTEEGEN J.J., 1980, *Multatuliaanse streken: scheppend vertalen*, „Over Multatuli” nr 5.
- KOSTECKI J., 1978, *Charakterystyka wybranych społecznych sytuacji komunikacji czytelniczej w polskiej kulturze drugiej połowy XIX w.*, „Pamiętnik Literacki”, z. 4.
- KOSTECKI J., 1978-a, *Wybrane problemy czytelnictwa chłopów w drugiej poł. XIX w. w świetle relacji pamiętnikarskich*, „Przegląd Humanistyczny”, z. 1.
- KOSTECKI J., 1986, *Wybory lekturowe abonentów warszawskich wypożyczalni prywatnych na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XIX wieku*, [w:] *Przełom antypozytywistyczny w polskiej świadomości kulturowej końca XIX wieku*, pod red. T. Bujnickiego, J. Maciejewskiego, Wrocław.
- KOT S., 1926, *Hugo Grotius a Polska*, Kraków.
- KOT S., 1954, *Polen in Breda in de 17e eeuw*, „Jaarborek en Registers van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Stad en Land van Breda”, Breda.
- KOTT J., 1948, *O „Lalce” Bolesława Prusa*, Warszawa.
- KOZIELECKI J., 1986, *Kłęska: bez znaku błogosławieństwa*, „Odra” nr 12.
- KOZŁOWSKI J., 1986, *Proletariacka Młoda Polska. Sztuki plastyczne i ich twórcy w życiu proletariatu polskiego 1878-1914*, Warszawa.
- KRAJEWSKA W., 1972, *Recepcja literatury angielskiej w Polsce w okresie modernizmu (1887-1918). Informacje – sądy – przekłady*, Wrocław.
- KRASICKI I., 1803, *O rymotwórstwie i rymotwórcach*, [w:] tegoż, *Dzieła*, t. 3, Warszawa.
- KRASZEWSKI J.I., 1843, *Trzy doby w historii postępów umysłu polskiego*, [w:] *Nowe studia literackie*, t. 2, Warszawa.
- KRIDL M., [1945], *Literatura polska. (Na tle rozwoju kultury)*, New York.
- „Kronika” 1936, „Kronika Ruchu Rewolucyjnego w Polsce. Organ Stowarzyszenia Byłych Więźniów Politycznych. Kwartalnik Poświęcony Dziejom Walk o Niepodległość i Socjalizm” nr 3-4 (7-8) lipiec-grudzień. Księga życiorysów działaczy rewolucyjnych. Arkusz siódmy.
- KRZYWICKI L., 1909, *O sztuce i nie-sztuce*, [w:] *W otchłani*, Warszawa [cyt. za Wyka 1961: 287].
- KRZYWICKI L., 1958, *Wspomnienia*, t. 2, Warszawa.
- KRZYWICKI L., 1959, *Wspomnienia*, t. 3, Warszawa.
- KRZYWOBŁOCKA B., 1979, *Cezaryna Wojnarowska*, Warszawa.
- KRZYWOBŁOCKA B., ŚLISZ A., 1959, *Zarys Historii Prasy Polskiej*, cz. 2, z. 2, maszynopis powielony.

- KRZYŻANOWSKI J., 1938, *Barok na tle prądów romantycznych*, [w:] *Od średniowiecza do baroku*, Warszawa.
- KRZYŻANOWSKI J., 1966, *Dzieje historii literatury polskiej*, „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej”, seria A, z. 9.
- Księga Polaków, 1967, *Księga Polaków uczestników Rewolucji Październikowej 1917-1920. Biografie*, Warszawa.
- KUBACKI W., 1966, *Heine i Polska*, [w:] *Poezja i proza. Studia historycznoliterackie 1934-1964*, Kraków.
- KWIECIŃSKI Z. [właśc. A. LANGE], 1903, *Nowości literackie*, „Wędrowiec. Pismo Tygodniowe Ilustrowane” nr 14.
- LAM S., 1954, *Podręczna encyklopedia powszechna*, Paryż.
- LAM S., 1968, *Życie wśród wielu*, Warszawa.
- LAM S. (red.), 1925-1938, *Ilustrowana encyklopedia Trzaski, Everta i Michalskiego*, t. 1-6, Warszawa.
- LAM S. (red.), 1931, *Ilustrowany leksykon Trzaski, Everta i Michalskiego*, Warszawa.
- LAM S. (red.), 1933, *Encyklopedia powszechna Trzaski, Everta i Michalskiego*, t. 1-2, Warszawa.
- LÄMMERT E., 1973, *Rezeptions- und Wirkungsgeschichte der Literatur als Lehrgegenstand*, [w:] *KOLBE J., Neue Ansichten einer künftigen Germanistik*, München.
- LANGE A., 1890, *Mistyctyzm francuski*, „Tygodnik Ilustrowany” nr 31.
- LANGE A., 1908-1909, *Krótki zarys literatury powszechnej*, t. 1-5, „Książki dla wszystkich” nr 419, Warszawa.
- LANGE A., 1912, *Krótki zarys literatury powszechnej*, Toledo, Ohio.
- LANGE A., patrz też.: KWIECIŃSKI Z.
- LEEUEW R. DE, THIJSSSEN L., 1978, *Związki między Holandią i Polską w XVI i XVII wieku. Katalog wystawy*, Gdańsk.
- Leksykon*, 1972, *Leksykon PWN*, Warszawa.
- LIBELT K., 1844, *O posłannictwie dziejowym narodów*, „Przegląd Naukowy”, t. 1, nr 1.
- LICHODZIEJEWSKA F., 1968, „Krytyka” 1896-1897, 1890-1914, [w:] *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku. Seria V. Literatura Młodej Polski*, t. 1, Warszawa.
- LICHODZIEJEWSKA F., 1978, „Krytyka” 1896-1897, 1890-1914, [w:] GALSTER B., KAMIONKA-STRASZAKOWA J., SIEROCKA K., *Zwierciadło prasy. Czasopisma polskie XIX wieku o literaturze rosyjskiej*, Wrocław.
- LIPSKA M., 1957, „Ogniwo” 1902-1905. *Bibliografia zawartości*, Wrocław.
- LIPSKI J.J., 1973, *Wstęp*, [w:] J. KASPROWICZ, *Wybór poezji*, Wrocław.
- Literatura polska*, 1984-1985, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1-2, Warszawa.
- LOTH R., 1973, *Maria Zabojecka (1870-1932)*, [w:] *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku. Seria V. Literatura Młodej Polski*, t. 3, Kraków.
- LUBLIŃSKI S., 1902, *Multatuli*, Berlin.
- LUBODZIECKA F.L., 1904, *Przedmowa*, [w:] F. Van Eeden, *Mały Janek*, tł. i przedmową opatrzyła F.L. Lubodziecka, Biblioteka Dzieł Wyborowych No 335, Warszawa.
- ŁEMPICKI Z., 1923, *Renesans, oświecenie, romantyzm*, Warszawa.
- ŁEMPICKI Z., 1966, *Renesans, oświecenie, romantyzm*, Warszawa.
- ŁEMPICKI Z. (red.), 1933-1939, *Świat i Życie. Zarys encyklopedyczny współczesnej wiedzy i kultury*, t. 1-5, Lwów.
- ŁOJEK J. (red.), 1976, *Prasa Polska w latach 1864-1918*, Warszawa.
- MACIEJEWSKI J., 1971, *Przedburzowcy*, Kraków.
- MACIEJEWSKI J., 1986, *Posłowie*, [w:] *Przełom antypozytywistyczny w polskiej świadomości kulturowej końca XIX wieku*, pod red. T. Bujnickiego, J. Maciejewskiego, Wrocław.
- MAHRBURG A., 1901, *Jeszcze o tłumaczeniach*, „Książka. Miesięcznik Poświęcony Bibliografii Krytycznej” nr 10.

- MAKOWIECKI A., 1981, *Młoda Polska*, Warszawa.
- MAKOWSKI W., 1903, [recenzja], „Książka. Miesięcznik Poświęcony Bibliografii Krytycznej” nr 12.
- Mały słownik ..., 1968, *Mały słownik pisarzy świata*, Warszawa.
- MANDELKOW K.R., 1970, *Probleme der Wirkungsgeschichte*, „Jahrbuch für internationale Germanistik” nr 1.
- MANN M., 1911, *Rozwój syntezy literackiej od jej początków do Gervinusa*, Kraków.
- MARCHLEWSKI J.B., 1901, *Multatuli*, „Prawda” nr 36.
- MARCHLEWSKI J., 1975, *Listy do żony i córki*, słowo wiążące Z. Marchlewska, opracowała B. Wróblewska, wstęp J. Durko, Warszawa.
- MARE A.J. de, 1948, *Multatuli-literatuur. Lijst der geschriften van en over Eduard Douwes Dekker*, Leiden.
- MARKIEWICZ H., 1967, *Próba periodyzacji nowożytnej literatury polskiej*, [w:] *Przekroje i zbliżenia. Rozprawy i szkice historycznoliterackie*, Warszawa [cyt. za: KAPUŚCIK J., PODGÓRSKI W.J., *Granice i pogranicza. Próby podziału literatury polskiej na okresy. Antologia*, Warszawa 1983].
- MARKIEWICZ H., 1978, *Pozytywizm*, Warszawa.
- MARKIEWICZ H., 1986, *Dylematy historyka literatury*, „Pamiętnik Literacki”, z. 4.
- MARKIEWICZ H., 1987, „*Młoda Polska*” i -izmy, [w:] K. WYKA, *Młoda Polska*, t. 1, Warszawa 1987.
- MARSZALEK L., 1966, *Encyklopedia*, [w:] *Wielka encyklopedia powszechna PWN*, t. 3, Warszawa.
- MATUSZEWSKI I., 1900, *Ewolucja powieści egzotycznej i Wacław Sieroszewski*, „Tygodnik Ilustrowany” nr. 44, 45.
- MATUSZEWSKI I., 1904, *Twórczość i twórcy. Studia i szkice estetyczno-literackie*, Warszawa.
- MATUSZEWSKI I., 1965, *O twórczości i twórcach. Studia i szkice literackie*, wyboru dokonał i oprac. S. Sandler, Warszawa.
- MAZANOWSKI A., 1902, *Młoda Polska w powieści, liryce i dramacie*, Kraków.
- MAZANOWSKI A., 1904, *Z piśmiennictwa polskiego*, „Przegląd Powszechny”, t. 82, s. 435-441.
- MECHERZYŃSKI K., 1851, *Przegląd literatury ludów wschodnich, poezji greckiej, średniowiecznej, polskiej XVIII i XIX wieku*, Kraków.
- MEERKERK J.B., 1900, *Eduard Douwes Dekker. Multatuli. Eene karakterstudie*, Groningen.
- MEP, 1959, *Mała encyklopedia powszechna PWN*, Warszawa.
- Meyers..., 1892, *Meyers Kleines Konversations-Lexikon*, fünfte, umgearbeitete und vermehrte Auflage, Bd. 2. Leipzig-Wien.
- Meyers..., 1894, *Meyers Konversations-Lexikon. Ein Nachschlagewerk des allgemeinen Wissens*, fünfte, gänzlich neubearbeitete Auflage, Bd. 4, Leipzig-Wien.
- MĘCZKOWSKA T., 1906, *Służące a prostytutka*, Warszawa, Biblioteka Abolicjonistyczna nr 2.
- MIAKOWSKI K. VON 1901, *Die Korrespondenz des Erasmus von Rotterdam mit Polen*, Poznań.
- MICHALSKI S.F. (red.), 1927-1939, *Encyklopedia powszechna – Ultima Thule*, t. 1-10, Warszawa.
- MICKIEWICZ A., 1955, *O krytykach i recenzentach warszawskich*, [w:] tegoż, *Dzieła. Wydanie Narodowe. T. V. Pisma prozą. Cz. 1*, Warszawa.
- MIELCZAREK A., 1967, *Podstawowe wiadomości o encyklopedii*, Warszawa.
- MIERZECKA-GARLICKA A., 1959, *Polska prasa informacyjno-komercyjna a prasa agitacyjna na przełomie XIX i XX wieku*, „Kwartalnik Prasoznawczy”, t. 3, nr 1.
- MIŁOSZ Cz., 1982, *Człowiek wśród skorpionów*, Warszawa.
- MIZELIŃSKI A., 1925, *Oceny książek. Ilustrowana encyklopedia Trzaski, Everta i Michalskiego pod red. Dr Stanisława Lama*, „Przyjaciel Szkoły” nr 19.
- MIZELIŃSKI A., 1930, *Parę słów o wydawanych obecnie encyklopediach polskich*, „Przyjaciel Szkoły” nr 13.
- MIZELIŃSKI A., 1935, *Nowe książki*, „Przyjaciel Szkoły” nr 15.
- MLEKICKA M., 1987, *Wydawcy książek w Warszawie w okresie zaborów*, Warszawa.

- MOCARSKA-TYCOWA Z.M., 1975, *Działalność krytycznoliteracka Teodora Jeske-Choińskiego wobec przełomu antypozytywistycznego*, Warszawa.
- MOCARSKI A., 1965, *Międzynarodowy ruch robotniczy zwłaszcza II Międzynarodówka (1907-1910) w świetle wileńskich czasopism PPS-Lewicy*, Warszawa, maszynopis nie publikowany.
- MOSZCZEŃSKA I., 1899, *Przeglądy piśmiennicze. Przekłady na język polski*, „Przegląd Tygodniowy” nr 15.
- MOURNER W. [właśc. ZDZIECHOWSKI Kazimierz], 1903, *Felieton. Multatuli*, „Ogniwo” nr 16.
- MULTATULI, 1868, *Max Havelaar or the Coffee Auctions of the Dutch Trading Company*. Translated from the original manuscript by Baron A. Nahuys, London.
- MULTATULI, 1876, *Max Havelaar*. Traduction de A.J. Nieuwenhuis et Henri Crisafulli, Paris-Rotterdam [wyd. 2 – 1878].
- MULTATULI, 1899, *Auswahl aus seinen Werken in Übersetzung aus dem Holländischen, eingeleitet durch eine Charakteristik seines Lebens, seiner Persönlichkeit und seines Schaffens von W. Spohr. Mit Bildnissen und handschriftlicher Beilage. Titelzeichnung von Fidus*, Minden [wyd. 2 – 1902].
- MULTATULI, 1901, *Pages choisies*, traduites par A. Cohen, preface d'A. France, Paris.
- MULTATULI, 1903, *Wybór pism*, tł. M. Posner-Garfeinowa, Warszawa.
- MULTATULI, 1906, *Multatuli-Briefe*, herausgegeben von W. Spohr, Bd. 2, Frankfurt am Main.
- MULTATULI, 1950-1991, *Volledige werken*, t. 1-22, Amsterdam.
- MULTATULI, 1994, *Maks Havelaar, czyli aukcje kawy Holenderskiego Towarzystwa Handlowego*, tł. i oprac. J. Koch, Ossolineum, Biblioteka Narodowa, seria II, No 236, Wrocław.
- MYŚLIŃSKI J., 1964, *Nakłady prasy społeczno-politycznej w Galicji w latach 1881-1913*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego”, t. 4, z. 1.
- MYŚLIŃSKI J., 1964-a, *Z Papierów Tadeusza Romanowicza. Rachunki redakcyjne „Słowa Polskiego” (1895-96)*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego”, t. 4, z. 2.
- MYŚLIŃSKI J., 1970, *Studia nad polską prasą społeczno-polityczną w zachodniej Galicji 1905-1914*, Warszawa.
- MYŚLIŃSKI J., 1972, *Prasa w Galicji w dobie autonomicznej 1867-1918*, Warszawa, maszynopis powielony.
- MYŚLIŃSKI J., 1973, *Z badań nad układem zawartości polskiej prasy codziennej na przełomie XIX i XX w. (Prasa ugrupowań konserwatywnych i partii socjalistycznych)*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” R: 12, z. 2.
- MYŚLIŃSKI J., 1975, *Uwagi o prasie polskiej przełomu XIX i XX wieku jako źródle historycznym*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” R: 14, z. 1.
- MYŚLIŃSKI J., 1977, *Prasa Polskiej Partii Socjalistycznej Lewicy 1906-1914*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” R: 16, z. 4.
- MYŚLIŃSKI J., 1980, *Polskie czasopiśmiennictwo socjalistyczne do 1918 r. – instrument towarzyszący powstaniu i rozwojowi ruchu robotniczego*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” R: 19, nr 2.
- MYŚLIŃSKI J., 1981, *Nakłady prasy w Warszawie w latach 1905-1906*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” R: 20, nr 1.
- MYŚLIŃSKI J., 1982, *Polska prasa socjalistyczna w okresie zaborów*, Warszawa.
- MYŚLIŃSKI J., ŚLISZ (red.), 1983, *Z dziejów polskiej prasy robotniczej 1879-1948*, Warszawa.
- NAJDUS W., 1983, *Polska Partia Socjalno-Demokratyczna Galicji i Śląska (1890-1919)*, Warszawa.
- NIETYKSA M., 1963, *Założenia programowe działalności oświatowej PPS-Lewicy w latach 1906-1910*, „Przegląd Historyczny”, t. 54.
- NOWACKI W., b.r.w., *Przekłady Adama Grzymały-Siedleckiego. Próba rekonesansu*, [w:] *Z problematyki gatunków i prądów literackich XIX i XX wieku*, „Bydgoskie Towarzystwo Naukowe. Prace Wydziału Nauk Humanistycznych”, seria B, nr 7.

- NOWACZYŃSKI A., 1901, *Multatuli. Studium z literatury holenderskiej*, „Tydzień” [dodatek literacki do „Kuriera Lwowskiego”] nr. 23, 24, 25.
- NOWACZYŃSKI A., 1901-a, *Multatuli. Studium z literatury holenderskiej*, [w:] *Studia i szkice*, Lwów-Warszawa 1901.
- NOWAK T., 1970, *Polska technika wojenna XVI-XVIII w.*, Warszawa.
- Nowy Korbut, 1970, 1973, 1978, 1982, *Bibliografia Literatury Polskiej. Nowy Korbut. Literatura pozytywizmu i Młodej Polski*, t. 13-16, cz. 1, Warszawa.
- OBRĄCZKA P., 1983, *Literatura niemiecka w czasopiśmie polskich końca XIX w. (1887-1900)*, Opole.
- OGONOWSKI Z., 1966, *Socynianizm a oświecenie*, Warszawa.
- OKOPIEŃ J., 1966, *Program encyklopedystów*, „Polityka” nr 16 (476).
- OKRĘT W., 1905, *Rocznik naukowo-literacko-artystyczny (encyklopedyczny) na rok 1905*, Warszawa.
- OLKIEWICZ J., 1988, *Od A do Z czyli o encyklopediach i encyklopedystach*, Warszawa.
- ORGELBRAND S., 1859-1868, *Encyklopedia powszechna S. Orgelbranda*, t. 1-28, Warszawa.
- ORGELBRAND S., 1898-1912, *Encyklopedia powszechna S. Orgelbranda*, t. 1-18, Warszawa.
- OSSOWSKA M., 1985, *Moralność mieszczańska*, Wrocław.
- PIETRZAK-PAWŁOWSKA I., (red.), 1970, *Uprzemysłowienie ziem polskich w XIX i XX wieku*, Wrocław 1970.
- PIROZYŃSKI M., 1932, *Co czytać? Poradnik dla czytających książki. Beletrystyka*, Kraków.
- PLANK P.C. van der, 1987, *Multatuli-literatuur 1948-1977. Lijst der geschriften van en over Eduard Douwes Dekker*, [met medewerking van A.J.M. CASPERS, E.J. KROL], Amsterdam.
- PLENKIEWICZ R., 1908, *Historia literatury powszechnej w zarysie*, Wilno.
- PODRAZA-KWIATKOWSKA M., 1985, *Somnambulicy – dekadenci – herosi. Studia i eseje o literaturze Młodej Polski*, Kraków.
- POLAK H.J., 1887, *Multatuli. In memoriam*, „De Nieuwe Rotterdamsche Courant” (2.06.1887 i nast.), przedruk [w:] tegoż, *Studiën over de voorlopers der commune, Multatuli, Hendrik Conscience e.a.*, Zutphen, s. 242-331, wyd. 2 – Amsterdam 1889.
- POLANOWSKI E., 1987, *Demograficzne i geograficzne uwarunkowania literatury polskiej drugiej połowy XIX wieku*, [w:] *Geografia literacka a historia literatury. Problemy życia literackiego w Królestwie Polskim drugiej połowy XIX wieku*, pod red. S. Frybesa, cz. 2, Wrocław.
- PORADECKI J., 1979, *Wstęp*, [w:] A. Lange, *Rozmyślenia i inne wiersze*, Warszawa.
- PORĘBSKI M., 1967, *Modernizm i modernizmy*, „Nurt” nr 9.
- PORĘBSKI M., 1975, *Interregnum*, Warszawa.
- POSNER-GARFEIN M., 1901, [recenzja], „Poradnik dla Czytających Książki” nr 18.
- POSSART J., 1962, „Interes klasowy” w polemikach publicystycznych PPS w okresie rozłamu (1906-1908), „Studia Socjologiczno-Polityczne” nr 11.
- PRAAG P. Siegfried VAN, 1949, *Oude contacten tussen Polen en Nederland*, „Nederland-Polen” nr 11.
- PRAŻMOWSKA T., 1892, *Podręcznik do nauki literatury powszechnej*, Kraków-Warszawa.
- PREL K. du, b.t.w., *Spirytyzm*, Lwów-Warszawa.
- PROKOP J., 1970, *Z przemian w literaturze polskiej lat 1907-1917*, Wrocław.
- PSB, 1935-1996, *Polski słownik biograficzny*, t. 1-36 [1935-1996], Warszawa.
- PUCHALSKA M., 1979, „Byliśmy owym miejscem cudu...”, [w:] *W kręgu „Chimery”. Sztuka i literatura polskiego modernizmu. Katalog – pamiętnik wystawy 25 IX 1979 r. – 30 V 1980 r. Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie*, Warszawa.
- RADWAŃSKI T., 1959, *Wspomnienia działacza SDKPiL (1900-1905)*, „Z Pola Walki” nr 1.
- „Robotnik”, 1935, „Robotnik” nr 403.
- RUSIŃSKI W., 1939-1947, *Osady tzw. Olędrow w dawnym województwie poznańskim*, Poznań 1939-Kraków 1947.

- RYBICKA-NOWACKA H., 1974, „Nowe Ateny” *Benedykta Chmielowskiego. Metoda, styl, język*, Warszawa.
- SAWICKI S., 1969, *Początki syntezy historycznoliterackiej w Polsce. O sposobach syntetycznego ujmowania literatury w I połowie w. XIX*, Warszawa.
- SCHERER H., 1974, *Bürgerlich-oppositionelle Literaten und sozial-demokratische Arbeiterbewegung nach 1890. Die Friedrichshagener und ihr Einfluß auf die sozialdemokratische Kulturpolitik*, Stuttgart.
- SCHERR J., 1865, *Historia powszechna literatury*, Warszawa.
- SCHERR J., 1881-1883, *Historia literatury powszechnej*, Warszawa.
- SEREJSKI M., 1966, *Warunki i ogólniejszy kierunek rozwoju nauki historycznej w Polsce (1795-1900)*, „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej”, seria II, z. 9.
- SĘP I. [właśc. BASSLER Ignacy], 1900, *Multatuli. (Edward Douwes-Dekker). Notatka bibliograficzna*, „Krytyka”, z. 8.
- SIEMIENOWICZ K., 1963, *Wielkiej sztuki artylerii część pierwsza*, Warszawa.
- SIEMIENSKI L., 1855, *Przegląd dziejów literatury powszechnej*, Kraków.
- SIEROCKA K., 1968, *Polonia radziecka 1917-1939. Z działalności kulturalnej i literackiej*, Warszawa.
- SIVERT T. (red.), 1988, *Dzieje teatru polskiego. Teatr polski w latach 1880-1918*, t. 4, cz. 2, Warszawa.
- SŁAWIŃSKI J., 1967, *Synchronia i diachronia w procesie historycznoliterackim*, [w:] *Proces historycznoliteracki w literaturze i sztuce. Materiały konferencji naukowej maj 1965*, Warszawa.
- SŁAWIŃSKI J., 1978, *Przeźrenie w literaturze: elementarne rozróżnienia i wstępne oczywistości*, [w:] *Przeźrenie i literatura*, pod red. M. Głowińskiego, A. Okopień-Sławińskiej, tom poświęcony VIII Kongresowi Sławistów, Wrocław (Z Dziejów Form Artystycznych w Literaturze Polskiej, t. 51).
- SMOLIKOWSKI S., CHMIEŁOWSKI P., 1897, *Encyklopedia*, [w:] *Wielka encyklopedia powszechna ilustrowana*, Warszawa, t. 19.
- SOLSKI L., 1961, *Wspomnienia 1855-1954*, Kraków.
- SPKP, 1972, *Słownik pracowników książki polskiej*, Warszawa-Lódź.
- SPOHR W., 1901, *Zum Kapitel: Multatuli in Deutschland*, „Die Welt am Montag” 29.08.1901.
- SPOHR W., 1949, *O, ihr Tage von Friedrichshagen! Erinnerungen aus der Werdezeit des deutschen literarischen Realismus*, Berlin.
- STALA M., 1976, „Estetyczne i etyczne” – Sören Kierkegaard a przemiany wewnętrzne polskiego modernizmu, [w:] *Materiały Międzynarodowej Sesji Naukowej zorganizowanej przez Koło Polonistów Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków.
- STARNAWSKI J., 1982, *Warsztat bibliograficzny historyka literatury polskiej. (Na tle dyscyplin pokrewnych)*, Warszawa.
- STARNAWSKI J., 1987, *O szczegółową periodyzację literatury polskiej*, [w:] *W kręgu historii i teorii literatury. Księga ku czci Profesora Jana Trznadłowskiego*, pod red. B. Zakrzewskiego, A. Bazana, Wrocław.
- STEMPOWSKI S., 1953, *Pamiętniki (1870-1914)*, Wrocław.
- STEN J., 1899, *Młoda Polska*, „Krytyka”, z. 9.
- STĘPIEŃ M., 1977, *Julian Marchlewski 1866-1925*, [w:] *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku. Seria V. Literatura okresu Młodej Polski*, t. 4, Kraków.
- STOBERSKI Z., 1970, *Rola tłumaczeń w rozwoju kultury światowej*, „Miesięcznik Literacki” nr 3.
- STRASZEWSKA M., 1953-1959, *Czasopisma literackie w Królestwie Polskim w latach 1832-1848*, t. 1-2, Wrocław.
- SUCHODOLSKI W., 1953, *Krytyka 1899-1914. Bibliografia zawartości*, Wrocław.
- SZUJSKI J., 1867, *Rys dziejów piśmiennictwa świata niechrześcijańskiego*, Kraków.

- SZYNDLER B., 1981, *Tygodnik ilustrowany „Kłosy” (1865-1890)*, Wrocław.
- SZYSZKO T., 1965, *Saltykow-Szczedrin w piśmiennictwie polskim lat 1872-1914*, Wrocław.
- ŚWIĘCICKI J.A., 1901-1905, *Historia literatury powszechnej*, Warszawa.
- TARGOSZ K., 1985, *Jana Sobieskiego nauki i peregrynacje*, Wrocław.
- TATAROWSKI L., 1979, *Poglądy na ludowość w czasopiśmiennictwie młodopolskim*, Wrocław.
- TAZBIR J., 1957, *Polish Protestants and Their Connections with England and Holland in the 17th and 18th Century*, „Slavonic Revue” nr 37.
- TAZBIR J., 1978, *Niderlandy i sztuka niderlandzka w opinii polskich podróżników epoki Rubensa*, [w:] *Rubens, Niderlandy i Polska*, Łódź.
- TAZBIR J. (red.), 1961, *Z dziejów książki i bibliotek w Warszawie*, Warszawa.
- TOKARSKI J., 1972, *Przedmowa*, [w:] A. MIELCZAREK, *Z zagadnień leksykografii encyklopedycznej*, Warszawa.
- TOMASZEWSKA D., 1987, *Drogi wyboru. Konspiracyjny ruch samokształceniowy na ziemiach polskich w końcu XIX i na początku XX wieku*, Łódź.
- TOPOROWSKI M., 1950, *Puszkina w Polsce*, Warszawa 1950.
- TREICHEL I. (red.), 1972, *Słownik pracowników książki polskiej*, Warszawa-Łódź.
- „Trybuna”, 1960, [informacje o T. Radwańskim], „Trybuna Ludu” nr 262, 263.
- TUCZYŃSKI J., 1987, *Schopenhauer a Młoda Polska*, Gdańsk, wyd. 2.
- TYROWICZ M., 1968, *Prasa krakowska w dziejach polskiego dziennikarstwa*, „Zeszyty Prasoznawcze” nr 1.
- TYSZYŃSKI A., 1866, *Prelekcja wstępna historii literatury polskiej*, „Biblioteka Warszawska”, t. 4.
- VANRUSSELT R., 1980, *Multatuli voor een Berlijnsche rechtbank*, „Over Multatuli” nr 7.
- VANRUSSELT R., 1982, *Multatuli in het Duitse cultuurgebied. Een receptiestudie*, Leuven, maszynopis powielony.
- VANRUSSELT R., 1991, *Bibliographie der Rezeption Multatulis in Deutschland*, „Neerlandica Wratislaviensia V, Acta Universitatis Wratislaviensis No 1299”, Wrocław.
- VAN 't VEER P., 1975, *Multatuli als romantisch genie*, „Kritisch Akkoord”, s. 119-126.
- VOCHT H. DE, 1961, *John Dantiskus and his Netherlandish friends as revealed by their correspondence, 1522-1546*, Leuven.
- VOSMAER C., 1874, *Een zaaiër. Studiën over Multatuli's Werken*, „Nederlands Museum” (II), s. 244-251; wyd. książkowe Amsterdam 1874 (wyd. 2 – Rotterdam 1884).
- WACHTEL J., 1936, *Ilustrowana encyklopedia powszechna*, Warszawa.
- WAKSMUND R., 1982, *Periodyki dziecięce w systemie prasy. Propozycje metodologiczne do badań nad czasopiśmiennictwem dla dzieci i młodzieży*, „Litteraria XIV. Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego”.
- WALAS T., 1983, *Dynamika wewnętrzna światopoglądu Młodej Polski*, [w:] *Porównania. Studia o kulturze modernizmu*, Warszawa 1983.
- WALAS T., 1986, *Ku otchłani (dekadentyzm w literaturze polskiej 1890-1905)*, Kraków.
- WALLIS M., 1984, *Secesja*, Warszawa.
- WALZEL O., 1917, *Wechselseitige Erhellungen der Künste*, Berlin.
- WALZEL O., 1923, *Gehalt und Gestalt im Kunstwerk des Dichters*, Wildpark-Potsdam.
- WAPIŃSKI B., 1987, *Badania nad dziejami polskiej myśli politycznej*, „Przegląd Humanistyczny” nr 9.
- WARZENICA-ZALEWSKA E., 1978, *Przełom scjentystyczny w publicystyce warszawskiego „Obozu Młodych” (lata 1866-1876)*, Wrocław.
- WARZENICA-ZALEWSKA E., 1990, *O recepcji literatury niemieckiej w II połowie XIX wieku na terenie Królestwa Polskiego*, „Ruch Literacki”, z. 6.
- WASILEWSKI L., 1924, *Tajna prasa rewolucyjna w zaborze rosyjskim w dobie powstaniowej*, Kraków.
- WEISS T., 1961, *Fryderyk Nietzsche w piśmiennictwie polskim lat 1890-1914*, Wrocław-Kraków.

- WEISS T., 1966, *Przełom antypozytywistyczny w Polsce w latach 1880-1890. (Przemiany postaw światopoglądowych i teorii artystycznych)*, Kraków.
- WEISS T., 1976, *Legenda i prawda „Zielonego Balonika”*, Kraków.
- WEISS T., 1976-a, *Tadeusz Rittner a modernizm austriacki*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, z. 455, Prace Polonijne, z. 2. Polacy w Austrii, Kraków.
- WEISS T., ZACZYŃSKI M. (red.), 1986, *Przemiany literatury polskiej w latach 1907-1918*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” DCCXVIII, Prace historycznoliterackie, z. 55, Kraków.
- WENDT B., 1941, *Idee und Entwicklungsgeschichte der enzyklopädischen Literatur. Eine literarisch-bibliographische Studie*, Würzburg-Aumühle.
- WEP, 1962-1970, *Wielka encyklopedia popularna PWN*, t. 1-13. Warszawa.
- WERESZYCKI H., 1990, *Historia polityczna Polski 1864-1918*, Wrocław.
- WERNER A., 1977, *Stanisław Brzozowski*, [w:] *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku. Literatura Młodej Polski*, t. 4, Kraków.
- WIELEŻYŃSKA J., 1936, *Krasicki jako historyk i teoretyk literatury*, „Pamiętnik Literacki”, t. 33.
- WEPI, 1890-1914, *Wielka encyklopedia powszechna ilustrowana*, t. 1-55 [w 25 woluminach], [A – PATROKLOS], Warszawa. S. Sikorski, od t. 23 wydawał Komitet Redakcyjny.
- WILLIAMS G.H., 1959, *Anabaptism and Spiritualism in Poland and Lithuania*, [w:] *Studia nad arianizmem*, Warszawa.
- WINDAKIEWICZ S., 1928, *Literatura hiszpańska u romantyków*, „Przegląd Współczesny” nr 73.
- WIŚLICKI A., 1873-1875, *Podręczna encyklopedia powszechna. Wydana pracą i staraniem A. Wiślickiego*, t. 1-3, Warszawa.
- WIŚLICKI A., 1895-1901, *Podręczna encyklopedia powszechna, podług piątego wydania Meyera opracowana i uzupełniona pod przewodnictwem A. Wiślickiego, redaktora „Przeglądu Tygodniowego”*, t. 1-16, Warszawa.
- WOJCIECHOWSKI K., 1925, *Historia powieści w Polsce. Rozwój typów i form romansu polskiego na tle porównawczym*, z rękopisu pośmiertnego wydał Z. Szewykowski, Lwów.
- WOJTASIEWICZ S., 1954, „Głos” 1900-1905. Bibliografia zawartości, Wrocław.
- WOLFF B., DEKEN A., 1787, *Brieven van Abraham Blankaart*. 's-Gravenhage.
- WÖLFFLIN H., 1914, *Gedanken zur Kunstgeschichte*, Basel.
- WÖLFFLIN H., 1915, *Kunstgeschichtliche Grundbegriffe*, München.
- WÖLFFLIN H., 1962, *Podstawowe pojęcia historii sztuki*, Wrocław.
- WYKA K., 1948, *Pogranicze powieści*, Kraków.
- WYKA K., 1951, *Periodyzacja literatury współczesnej*, [w:] tegoż, *Zarys współczesnej literatury polskiej (1884-1925)*, Kraków.
- WYKA K., 1961, *Stulecie pokolenia Młodej Polski*, „Pamiętnik Literacki”, z. 2.
- WYKA K., 1963, *Literatura polska lat 1890-1939 w kontekście europejskim*, [w:] *Literatura polska w perspektywie światowej*, Wrocław.
- WYKA K., 1968, *Modernizm polski*, Kraków.
- WYKA K., 1968-a, *Charakterystyka okresu Młodej Polski*, [w:] *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku. Seria V. Literatura okresu Młodej Polski*, t. 1, Warszawa.
- WYKA K., 1987, *Młoda Polska. T. 2. Szkice z problematyki epoki*, Kraków.
- WYKA K., 1987-a, *Młoda Polska. Tom 1. Modernizm polski*, Kraków.
- WYSLOUCH A., 1906, *W jaki sposób można zapobiec szerzeniu się prostytucji i chorób z nią związanych*, [Rzecz czytana d. 20 grudnia 1904 roku w Łódzkim Oddziale Tow. Higieniczn.], Warszawa [Biblioteka Abolicjonistyczna nr 1].
- Wystawa drukarska, 1904, *Wystawa drukarska urządzona staraniem Towarzystwa „Polska Sztuka Stosowana” w dawnym pałacyku hr. Czapskich w Krakowie. Od dnia 24 grudnia 1904 r. do 10 lutego 1905 r.*, [katalog], Kraków.

- ZALESKA Z., 1938, *Czasopisma kobiece w Polsce*, Warszawa.
- ZIELIŃSKI J., 1956, *Do dziejów prasy galicyjskiej: lwowskie „Słowo Polskie” z 1909 r. (W świetle memoriału Wojciecha Dąbrowskiego)*, „Prasa Współczesna i Dawna” nr. 1-2 (5-6).
- ZIELIŃSKI J., 1983, *Młodopolska recepcja Blake’a*, [w:] *Porównania. Studia o kulturze modernizmu*, pod red. R. Zimanda, Warszawa.
- ZIMAND R., 1964, *„Dekadentyzm” warszawski*, Warszawa.
- ZIMAND R. (red.), 1983, *Porównania. Studia o kulturze modernizmu*, Warszawa.
- ZIOMEK J., 1986, *Epoki i formacje w dziejach literatury polskiej*, „Pamiętnik Literacki”, z. 4.
- ŻÓLKIEWSKI S., 1979, *Modele polskiej literatury współczesnej we wczesnym okresie jej rozwoju*, [w:] *Kultura, socjologia, semiotyka literacka. Studia*, Warszawa.
- ŻURAWICKA J., 1962, *Zespół redakcji „Głosu” 1900-1905*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego”, t. 1.
- ŻURKOWA R., 1971, *Znajomość dzieł Justusa Lipsiusa w Krakowie w XVII w.*, [w:] *Studia o książce*, t. 2, Wrocław.

Multatuli (1820-1887) in Poland A Historical-Literary Study of the Reception of Multatuli's Work in Poland in the Late 19th - Early 20th Century

Summary

Multatuli (pseudonym of Eduard Douwes Dekker, 1820-1887) was a high-ranking government official in the Dutch East Indies with the prospects for a brilliant political career when he made an attempt to protect the local people from exploitation in the province of Lebak, Java, where he was assistant commissioner. His efforts were perceived as insubordination as well as the negation of the so-called Cultivation System, an elaborate scheme of colonial exploitation which relied on Javanese chiefs (regents). Having fallen into disgrace with his superiors, Dekker resigned his post and returned to Europe where he found himself without a permanent job or steady income. As he had already considered writing before, in this situation Dekker decided to record his experience in Java and attack the principles of the Dutch colonial policy and existing political system. The novel *Max Havelaar* (1860; Polish editions in 1903 and 1994) became a political as well as society scandal and brought its author notoriety and international fame.

In the novel, the former official's meticulous record of facts is complemented by a fascinating creative act. Multatuli oscillates between realistic description and artistic fantasy, adding invention to the truth in order to make the latter easier to digest and even developing some aesthetic theory of the procedure. With its thoroughly modern unveiling of the consecutive layers of narration, the novel's innovative frame structure was far in advance of Multatuli's time and remains impressive today.

In time, when it became obvious that *Max Havelaar* would neither redeem the author in the eyes of his fellow citizens nor improve the lot of Javanese peasants, Multatuli began to attack all forms of injustice and criticize the follies of people, systems, and social conventions. In his later works, he satirized unsparingly middle-class morality, child-rearing practices, ossified religious tradition, mediocrity and narrow-mindedness. He also published a number of essays focused on social and moral issues which expressed his anachronistically radical views on the Dutch middle-class society and its institutions. He is one of few world-class authors successful at combining moral zeal with the mastery of structure.

The interest of the author of this study in the reception of Multatuli's work in Poland stems not only from his fascination with the Dutch writer's multi-dimensional writings. The exciting challenge, presented by the interdisciplinary study of the reception of any foreign literature, has been a factor as well, particularly that so far the reception of Dutch literature in Poland has not been studied in detail.